

Reseptio 2/2026

Uskon tunnustaminen
ajassa ja paikassa

Reseptio 2/2026

Ulkoasiain osaston teologisten asiain tiedotuslehti

Uskon tunnustaminen ajassa ja paikassa

Kirkkohallitus

Helsinki 2026

Reseptio 2/2026

Kirkkohallituksen ulkoasiain osasto, teologiset asiat
evl.fi/reseptio

© Kirkkohallitus

Toimitus: dos. TT Tomi Karttunen (päätoimittaja)

Taitto: Punamusta

ISSN 2242-8658 (verkkojulkaisu)

Helsinki 2026

Sisällys

Pääkirjoitus	6
1 Oppikeskustelut Suomen ortodoksien kanssa.....	8
TIEDONANTO: Suomen evankelis-luterilaisen kirkon ja Suomen ortodoksisen kirkon XIX teologinen dialogi Lappeenrannassa 16.–17.4.2026	8
Uskontunnustukset, tunnustuskirjat ja uskon tunnustaminen (ortodoksinen näkökulma) <i>Andreas Bergman</i>	13
Uskon sanoittaminen ja eteenpäin välittäminen tänään <i>Johanna Björkholm-Kallio</i>	26
2 Kirkko ja juutalaisuus	38
Kirkko ja juutalaisuus -työryhmän opintomatka Varsovaan joulukuussa 2025	38
Kristittyjen ja juutalaisten kansainvälisen neuvoston konferenssi Hannoverissa 2026 <i>Christian Seppänen</i>	47
3 Luther-kongressi 70 vuotta – juhlakokoontuminen 2026.....	50
15. kansainvälinen Luther-kongressi Aarhusissa 9.–14.8.2026 <i>Tomi Karttunen & Kari Kopperi</i>	
4 Ekumeenista missiologiaa	54
Messiaaninen juutalaisuus kirkon lähetyksen peilinä Kommentti Richard Harveyn esitelmään Kylväjän missiologisessa symposiumissa 5.6.2026 <i>Tomi Karttunen</i>	54
Piirteitä lopunajan uskonnollisuudesta <i>Risto A. Ahonen</i>	63
Tämän numeron kirjoittajat	74

Pääkirjoitus

Kristillinen usko ankkuroituu totuuteen, joka on sama eilen, tänään ja iankaikkisesti. Samalla kristillistä uskoa tulisi julistaa tietyille ihmisille, tietyssä ajassa ja yhteydessä. Tästä seuraa, että muuttumattoman ja muuttuvan välinen jännite on sisäänrakennettu kristillisen sanoman tulkintaan. Se johtuu siitä, että uskossa on kyse iankaikkisuuden tulosta aikaan Jeesuksessa Kristuksessa. Jumalan iankaikkinen Sana syntyi ihmiseksi Jeesus Nasaretilaisessa, ristiinnaulitussa ja ylösnousseessa. Näin kaikkien aikojen ihmiset saivat mahdollisuuden omana ainutkertaisena itsenään päästä osallisiksi syntien sovituksesta, anteeksiannosta ja osallisuudesta kolmiyhteisen Jumalan elämästä Pojan kautta Pyhässä Hengessä.

Eri kristilliset perinteet ovat ratkaisseet hieman eri tavoin ajan ja iankaikkisuuden välisen dynamiikan ymmärtämisen. Yhteistä on se, että uskon keskuksessa on usko kolmiyhteiseen Jumalaan ja Jeesukseen Kristukseen Jumalan Poikana ja ihmisenä. Tämän uskon peruskirja on Raamattu Jumalan sanana. Esimerkiksi niin ortodoksinen kirkko kuin evankelis-luterilainen kirkko, lännen kirkon perillisenä, pyrkivät molemmat pitämään kiinni niin sanotusta nikealaisesta uskosta. Tällä viitataan juuri uskoon kolmiyhteiseen Jumalaan ja pelastavaan ilmoitukseen Jeesuksessa Kristuksessa. Sen perustana ovat Raamattu ja vanhakirkolliset uskontunnustukset, ennen muuta Nikean-Konstantinopolin uskontunnustus, jota luterilainen tunnustuskirkko katsoo selittävänsä. Siksi myös Kirkkojen maailmanneuvoston Faith and Order -työssä yhteisen apostolisen uskon tunnustamisen tavoittelun lähtökohdaksi on otettu Nikean uskontunnustus vuoden 381 muodossa.

Suomen evankelis-luterilainen kirkko ja Suomen ortodoksinen kirkko elävät samassa yhteiskunnallisessa kontekstissa perinteidensä eroista huolimatta. Keskustelussa nikealaisen uskon perinteen tulkinnasta tässä ajassa saatettiin yhdessä todeta keväällä 2026 muun muassa näin:

Pyhä kirjamme Raamattu ja yhteinen uskontunnustus ovat keskeinen osa kristillisen identiteetin rakentumista. Nikean uskontunnustus (325/381) välittää kristillisen sanoman ytimen yhä edelleen. Se muodostaa tärkeän lähtökohdan sekä ortodoksiselle että luterilaiselle perinteelle uskon sanoittamisessa ja tulkinnassa.

Nikean uskontunnustukseen keskityttiin 1700-vuotisjuhlavuonna 2025. Keväällä 2026 keskusteluissa kirkkojemme välillä keskityttiin yhteisen sanoman sanoittamiseen ja tulkintaan tänään. Tästä Reseption numerosta voi lukea neuvottelujen tiedonannon kokonaisuudessaan sekä tutustua kahteen neuvotteluissa pidettyyn esitelmään.

Kristillisen uskon juuriin ja sen perustavan sanoman tulkintaan historiassa ja tänään liittyvät myös tämän numeron ekumeeniseen missiologiaan liittyvät kirjoitukset sekä kristinuskon historiallisesti vaikeaa suhdetta juutalaisuuteen ja sen varjoja käsittelevä ja kristinuskon ja juutalaisuuden vahvistuneeseen dialogiin tähtäävä matkareportti Varsovan opintomatkalta, samoin raportti Luther-kongressista Aarhusissa näiden kongressien 70-vuotisjuhlan kunniaksi.

Tomi Karttunen

Johtava asiantuntija, ekumenia ja teologia

I Oppikeskustelut Suomen ortodoksien kanssa

TIEDONANTO

Suomen evankelis-luterilaisen kirkon ja Suomen ortodoksisen kirkon XIX teologinen dialogi Lappeenrannassa 16.–17.4.2026

Suomen evankelis-luterilaisen kirkon ja Suomen ortodoksisen kirkon tämänkertaiset oppikeskustelut järjestettiin Lappeenrannassa luterilaisen kirkon kutsusta. Teemana oli ”Uskontunnustukset, tunnustuskirjat ja uskon tunnustaminen sekä uskon sanoittaminen ja eteenpäin välittäminen käytännössä”. Ohjelmaan kuului keskustelujen lisäksi rukoushetkiä sekä Lappeen ja Lappeenrannan luterilaisen seurakunnan että Kaakkois-Suomen ortodoksisen seurakunnan tiloissa.

Luterilaisen kirkon valtuuskuntaan kuuluivat: piispa TT Mari Parkkinen (pj.), asiantuntija Johanna Björkholm-Kallio, asiantuntija TT Eriikka Jankko, kirkkoherra Tero Kalpio, yliopistonlehtori TT Joona Salminen sekä viran puolesta johtava asiantuntija TT dos. Tomi Karttunen (siht.) ja asiantuntija TT Ari Ojell. Ortodoksisen kirkon valtuuskuntaan kuuluivat Oulun metropolin tehtäviä hoitava Haminan piispa Sergei (pj.), tutkijatohtori TT Andreas Bergman, TM Soili Penttonen, rovasti TT Mikael Sundkvist, sekä rovasti, yliopisto-opettaja, TM Teemu Toivonen. Lisäksi esitelmöijänä toimi yliopistonlehtori TT Harri Huovinen.

Avajaissanoissa piispa Mari Parkkinen pohti kristillisen uskon sanoittamista. Voimme yrittää kertoa uskosta selkein sanoin tai vertauskuvoin, käyttää teologiaa ja kirkollisia sanontoja ja käydä mysteerin äärelle kaikella tietämyksellemme. Yhteisestä uskosta keskustelu vie eteenpäin ekumeenisesta yhteyttä. Uskon välittämisessä ihmisille tarvitaan puheen lisäksi myös symbolit, eleet, sävelet, tuoksuja ja makuja, koko Jumalan todellisuus tässä maailmassa. Näin sana tulee läsnä olevaksi. Yhteinen uskontunnustus on kuin tie,

jolla on pengermät, jotka pitävät huolta, että pysymme tiellä. Tarvitsemme uskontunnustusta, jotta voimme rauhassa uskoa ja luottaa. Uskontunnustus kertoo, mitä Jumala on tehnyt puolestamme. Se ei kerro Jumalasta tyhjentävästi. Kukaan ei pelastu oikeilla teoilla ja oikeassa olemisella vaan Jumalan pelastusteen kautta. Tarvitsemme rajat, opin ja puheen teologiasta, yhteiset uskontunnustukset, jotta voimme ihmisinä pysyä yhteisessä uskossa levollisesti. Saamme kokoontua yhteen sanan äärelle, pyhän äärelle.

Piispa Sergei totesi, että meillä on paljon yhteistä perintöä, mutta olemme tietyissä opinkohdissa ja liturgisissa käytännöissä myös varsin kaukana toisistamme. Kehitystä on ekumeenisissa suhteissa kuitenkin tapahtunut 1900-luvun alun ja viime sotien jälkeen. Merkitävä yhteinen tulos viime vuosikymmenten keskusteluista on yhteinen asiakirja kasteesta. Kristityt voivat yhdessä antaa yhteisen todistuksen ylösnousseesta Kristuksesta. Suomen Ekumeenisen Neuvoston äskeinen kannanotto uskonnonopetuksesta on ilmaus hyvästä ekumeenisesta yhteistyöstä. Nykyinen uskonnonopetuksen käytäntö turvaa vähemmistöjen oikeudet. Tämä on tärkeää ortodokseille vähemmistökirkkona Suomessa. Myös Oulun ekumenia sai äskettäin ilahduttavasti palkinnon vuoden ekumeenisena tekona. Meitä kehoitetaan rakastamaan toisiamme niin kuin Kristus on rakastanut meitä. Kristillisen rakkauden ja keskinäisen kunnioituksen hengessä toimikaamme keskusteluissamme kirkkojemme parhaaksi ja Jumalan kunniaksi.

Yhdessä todettiin keskustelujen pohjalta

Pyhä kirjamme Raamattu ja yhteinen uskontunnustus ovat keskeinen osa kristillisen identiteetin rakentumisesta. Nikean uskontunnustus (325/381) välittää kristillisen sanoman ytimen yhä edelleen. Se muodostaa tärkeän lähtökohdan sekä ortodoksiselle että luterilaiselle perinteelle uskon sanoittamisessa ja tulkinnassa.

Ihminen on kokonaisvaltainen olento. Tämä on tärkeä pitää mielessä, kun evankeliumia julistetaan ja välitetään eteenpäin. Varhaiskirkossa kristillinen rakkaus heikkoja ja hyljeksittyjä kohtaan toi uusia ihmisiä kristittyjen joukkoon. Usko ja rakkaus, usko ja hyvät teot kuuluvat yhteen. Klassisesti on painotettu paitsi uskon, toivon ja rakkauden myös hieman filosofisemmin hyvyyden, totuuden ja kauneuden merkitystä. Tasapainoisessa lähestymistavassa ja erilaisten ihmisten kohtaamisessa kokonaisuus tulee ottaa huomioon. Uskon kehollisten ilmaisujen kuten ristinmerkin tekeminen on tullut luontevammaksi

myös luterilaisten parissa. Tässä suhteessa luterilaiset ovat voineet myös oppia ortodokseilta. Nuoret ovat Suomessa aiempaa avoimempia keskustelulle uskonnosta ja siihen liittyvistä kokemuksista. Haluamme yhdessä kannustaa elämään rohkeasti kristittynä tässä ajassa.

Kannamme huolta uskonnonopetuksen tulevaisuudesta. Oman uskonnon opetus on ollut ja on keskeinen osa rakennettaessa suomalaista yhteiskuntaa kansainvälisessä vuorovaikutuksessa. On tarpeen kiinnittää huomiota uskonnonopetuksessa tehtävien mahdollisten muutosten tuomiin laajempiin yhteiskunnallisiin vaikutuksiin. Kotiopetus ja kristillisten koulujen suosio on jo nyt lisääntynyt. Muutos uskonnonopetuksessa merkitsisi muutosta koko koulutusjärjestelmälle. On hyvä muistaa myös lapsen oikeus omaan uskontoon. Millaista kykyä dialogiin uskonnosta lapselta voidaan vaatia? Riskinä on edellyttää enemmän kuin mihin he valmiuksiensa puolesta pystyvät.

Tutkimuksissa esiin noussut nuorten kasvanut kiinnostus kristinuskoa kohtaan kertoo katsomuksellisen orientaation ja perimmäisen turvan etsimisestä. Kristillinen kasvatus on suhteessa olemista Jumalaan, toisiin ihmisiin ja luomakuntaan. Uskontotiedossa tämä ulottuvuus jää pois. Koulun uskonnonopetus ei enää ole maassamme tunnustuksellista, mutta kokemuksellisuus ja yhteisöllisyyden kokemukset ovat osa uskonnon ymmärtämistä. Lapsella on oikeus saada oman uskonnon opetusta. Se tarjoaa pohjan eri tavoin uskovien kohtaamiselle.

Teemojen käsittely esitelmissä

1. Uskontunnustukset, tunnustuskirjat ja uskon tunnustaminen

Tomi Karttunen kävi esitelmässään lyhyesti läpi vanhakirkollisten uskontunnustusten synnyn ja sisällön läntisessä perinteessä. Jos Nikean uskontunnustus (325/381) esittää Raamatun kolminaisuus- ja Kristus-uskon sisällön kiteytetysti ja luterilaisen kirkon päätunnustus Augsburgin tunnustus (1530) selittää nikealaista uskoa, myöhemmät tunnustuskirjat puolestaan selittävät Augsburgin tunnustusta. Kolmen vanhan kirkon uskontunnustuksen liittäminen luterilaisten tunnustuskirjojen alkuun ilmentää liittymistä raamatulliseen, apostoliseen ja katoliseen uskoon sellaisena kuin se tulee ilmi näissä tunnustuksissa. Nikean-Konstantinopolin uskontunnustus summaa uskon Kolmiyhteiseen Jumalaan ja Kristuksen tuomaan pelastukseen. Siitä päästään osalliseksi sanan ja sakramenttien välittämän Hengen työn kautta kirkossa Kristuksen ruumiina.

Andreas Bergmanin mukaan ortodoksisessa perinteessä uskontunnusten ymmärretään ilmaisevan sitä, mitä Jumala on ilmoittanut itsestään kirkolle. Vaikka Jumala ylittää kaiken inhimillisen ymmärryksen, Jumalan ilmoitus tekee mahdolliseksi todellisen yhteyden häneen ja kasvun hänen henkilökohtaisessa tuntemisessaan. Uskontunnustus ei kosketa vain mieltä vaan myös ruumista. Liturgiassa yhteinen usko lauletaan yhdessä seisten, samalla melodialla ja samassa rytmissä. Toistuva kehollinen osallistuminen uskon tunnustamiseen ei edistä ainoastaan uskontotuuksien älyllistä ymmärtämistä, vaan se muovaa sydämen mieltymyksiä ja tapaa nähdä todellisuus kristillisen uskon mukaisesti. Rukous, usko ja ruumiillinen osallistuminen punoutuvat liturgisessa elämässä yhteen, jotta Kristus olisi kirkon yhteisen kaipauksen, ilon, toivon ja rakkauden kohde.

2. Uskon sanoittaminen ja eteenpäin välittäminen käytännössä

Harri Huovinen käsitteli teemaa 300-luvun katekeettisten lähteiden, kasteelle valmistautuvien ja kasteen jälkeisen opetuksen valossa. Opetuksessa tulee näkyville Nikean uskontunnustuksen sisältö pääpiirteissään. Harvoin tosin viitataan Nikean uskontunnustukseen. Poikkeuksena tästä mainittiin Theodoros Mopsuestialainen, joka syyrian kielellä säilyneissä lähteissä pyrkii osoittamaan Nikean uskontunnustuksen raamatullisen perustan ja esittää kommentaarin

uskontunnustuksesta. Nikean uskontunnustuksen sisällöt tulevat esiin myös Kyrillos Jerusalemlaisen opetuksessa. Katekeesi yhtäältä välittää pedagogisesti kristillisen uskon perustavan opillisen sisällön. Toisaalta se vaikuttaa ihmiseen. Jo kirjautuminen kastekandidaatien luetteloon voidaan käsittää siirtymiseksi Hengen valtapiiriin, Kirkon jäsenyyden esiasteelle. Sisäinen parannusenteko valmistaa Hengen armon ja puhdistavan voiman vastaanottamiseen. Kirjoitusten lukemisen ja opettamisen kautta Pyhä Henki asettuu kuulijoiden sisimpään, saa jumalalliset totuudet resonoimaan mielissä.

Johanna Björkholm-Kallio totesi, että kristillinen teologia on ole-mukseltaan paitsi kontekstuaalista myös erittäin vahvasti missionaaria. Alkukirkon historia on samalla uskon sanoittamisen ja lähetystyön historiaa. Tätä perinnettä jatkoivat apostolit sekä myöhemmin kirkkoisät ja -äidit, jotka sanoin ja teoin, koko elämällänsä, todistivat Jumalan pelastussuunnitelmasta ja Kristuksen sovitustyöstä ja sen merkityksestä. Tämä todistus sanoin ja teoin jatkuu nykyaikana. Uskon sanoittaminen on ennen kaikkea evankeliumin välittämistä eteenpäin. Se linkittyy vahvasti seurakunnan jumalanpalveluselämään. Luterilaisessa perinteessä Jumalan kansan kristillinen kasvattaminen ja kouluttaminen on tärkeä osa kirkon missiota. Esitelmässä kysyttiin, olisiko meillä syytä pohtia yhdessä ekumeenisesti millä tavalla reagoimme aikamme haasteisiin ja miten tehostamme ihmisten kohtaamista seurakunnissamme? Ekumeenisen yhteistyön mahdollisuuksista mainittiin esimerkkeinä koulutus, uskonnonopetus, globaali lähetys, vainotut kristityt, disinformaation estäminen ja yhteistyö digitalisaation ja tekoälyn kirkollisen hyödyntämisen parissa.

Neuvottelujen jatko

Keskusteluja päätettiin jatkaa. Seuraavat neuvottelut järjestetään Suomen ortodoksisen kirkon kutsusta 5.–6.10.2028. Teemana olisi suhtautuminen kuolemaan ja hautaustapojen muutokset suomalaisessa yhteiskunnassa.

Uskontunnustukset, tunnustuskirjat ja uskon tunnustaminen (ortodoksinen näkökulma)

Andreas Bergman

Johdanto

Vaikka tarkoitukseni onkin esittää ortodoksinen näkökulma kysymykseen uskontunnustuksista, tunnustuskirjoista ja uskon tunnustamisesta, en malta olla aloittamatta reformoidusta filosofian professorista James K. A. Smithistä. Smith on tunnettu Cultural Liturgies -trilogiastaan, jonka osissa hän käsittelee niin sanottujen sekulaarien julkisten tilojen ja instituutioiden uskonnollista luonnetta, jumalanpalvelusten ihmistä muovaavaa merkitystä ja liturgisuuden väritämää poliittista ajattelua.[1]

Smithin teosten ytimessä on kirkkoisä Augustinuksen inspiroima näkemys, että ihminen ei ole niinkään älyllinen olento – kuin ”aivot tikun päässä” hänen muotoiluun käyttäkseni – vaan ennen kaikkea rakastava, haluava ja kaihoava olento.[2] Tämä antropologia ilmenee pyhän Augustinuksen kuuluisassa lausahduksessa: ”Jumala, sinä olet luonut meidät itsellesi, ja levoton on sydämemme, kunnes se löytää levon sinussa”.[3]

Smith väittää, että länsimainen ajattelu on ollut viimeiset vuosisadat kartesiolaisen ihmiskäsityksen vallassa. Ja tämä on säteillyt myös käsitykseen uskonnon luonteesta. Nykyäänhän uskonto ymmärretään usein tiettyjen yliluonnollisten totuusväittämien tietoisena totena pitämisenä, mikä heijastelee älyllisesti orientoitunutta ihmiskäsitystä; René Descartesin hengessä ihmisen ajatellaan olevan ensisijaisesti ajatteleva minä.[4]

Smithin augustinolaisemman antropologian näkökulmasta uskonnon luonne painottuu eri tavoin kuin nykyään on tapana ajatella: uskonnossa on kyse ihmisen perimmäisen kaipauksen kohteesta. Tässä tullaan lähelle Ison katekismuksen väitettä, että ”Jumalaksi kutsutaan sitä, jolta tulee odottaa kaikkea hyvää ja johon on turvauttava kaikessa hädässä. Jonkun Jumala on juuri se, mihin hän sydämensä pohjasta luottaa ja uskoo.”[5] Smithin antropologinen ajattelu on mielestäni myös todella ortodoksista, joten ammennan häneltä

tässä esitelmässä.[6] Viitataan häneen enemmän kuin kirkkoisiin, koska hän sanoittaa uskon tunnustamisen näköaloja heitä suorasanaisemmin ja omana aikanamme.

Käsittelen seuraavaksi tämän täysistunnon aihepiiriä kolmelta kantilta. Ensiksi syvennyn uskon tunnustamisen ja uskontunnustusten luonteeseen. Toiseksi käsittelen uskon tunnustamisen ja tunnustuskirjojen tarkoitusta. Kolmanneksi mainitsen lyhyesti erilaisia uskon tunnustamisen muotoja.

Luonne

Smithin teesit antavat oivallisen lähtökohdan, kun pohditaan uskontunnusten ja uskon tunnustamisen luonnetta varhaiskirkossa.[7] Kun Kristus lähetti apostolinsa julistamaan evankeliumia, he eivät vetäytyneet kammioihinsa kirjoittamaan systemaattisen teologian kokonaisesityksiä. He eivät kirjoittaneet edes filosofista terminologiaa sisältäviä uskontunnustuksia. Vaikka toisen vuosisadan apologeetit loivat rinnastuksia kristillisten uskomusten ja antiikin filosofisten käsitysten välille[8], jumalaoppi alkoi kokonaiskirkon kannalta analyyttisesti tarkentua vasta suurten kiistojen myötä. Ennen kuin aleksandrialainen presbyteeri Areios alkoi julistaa sanomaa, joka oli joidenkin korvissa niin pahasti ristiriidassa kirkon implisiittisen uskon tajun kanssa, että siihen oli reagoitava, tultiin hyvin toimeen ilman Nikean uskontunnustustakin.

Varhaisina vuosisatoina uskon painopiste oli muualla kuin yliluonnollisten totuusväitteiden analyyttisessä ymmärtämisessä ja tarkassa oppimuotoilujen hallinnassa. Varhaiset tunnustukset lähinnä vain summasivat kristillistä keerygmaa. Ne eivät pikkutarkasti selittäneet uskon sisältöä. Esimerkiksi toiselle tai kolmannelle vuosisadalle palautuva roomalainen kastetunnustus ei tarkemmin luonnehdi Isän ja Pojan suhdetta, kirkon tuntomerkkejä tai syntien anteeksiantamuksen merkitystä.[9] Analyyttisen tarkkuuden sijaan uskontunnustuksia värittää keerygmaattisuus ja doksologisuus. Niiden paikkana oli Jumalaa ylistävä liturginen yhteisö, ei teologin työpöytä tai tutkijan kammari.

Ortodoksisesta näkökulmasta uskontunnustusten keskittyminen keerygmaan selittyy luontevasti ymmärryksellä Jumalan ja kielen välisestä suhteesta. Koska Jumala on ihmisymmärryksen ja -käsitteet ylittävä, hänestä pitää puhua varovaisesti ja nöyryydellä, turhaa teologista spekulatiota välttäen ja pitäytyen siihen, mitä kirkolle on uskottu. Uskoon kuuluu näin ollen samanaikaisesti syvä apo-

faattisuus ja vankka sitoutuminen tiettyihin uskontotuuksiin. Tämä yhdistelmä voi olla ilmeinen yhdessä ajattelijassakin. Mielessäni on etenkin pyhä Gregorios Nyssalainen, joka oli kenties Konstantinopolin ensimmäisen kirkolliskokouksen vaikutusvaltaisin teologi, mutta samalla jumaluuden käsittämättömyyden korostaja. Hänen mukaansa Jumala jää olemukseltaan salatuksi. Ihmismieli pääsee kuitenkin jossain määrin käsiksi Jumalan ominaisuuksiin, ja tähän perustuu jumalapuhe.[10]

Uskontunnustuksiin sovellettuna tällainen ajattelu tarkoittaa sitä, että uskontunnustuksissa ei kahlita Jumalaa inhimillisin käsittein, vaan hänestä puhutaan hänen ominaisuuksiensa, pelastustekojensa ja kirkolle annetun ilmoituksen näkökulmasta. Jumala ei tyhjenny näihin, mutta sillä osittaisella tiedolla, joka Jumalasta kyetään ilmaisemaan sanallisesti, voidaan antautua suhteeseen Jumalan kanssa, kasvaa hänen tuntemisessaan ja nousta hänen kokemukselliseen ja henkilökohtaiseen tuntemiseensa.[11] Tähän uskontunnustusten tarkoitukseen palaan tuonnempana.

Pitäytyäkseni vielä toistaiseksi uskon tunnustamisen luonteessa tahdon nostaa esille uskon tunnustamista tarkoittavan kreikan verbin homolegein, joka tarkoittaa kirjaimellisesti saman sanomista. Kyseinen verbi kiteyttää uskon tunnustamisen kaksi ulottuvuutta. Ensinnäkin uskontunnustukset ovat kirkon ylistävää vastausta Jumalan ilmoitukseen. Niissä Jumalalle ikään kuin sanotaan takaisin se, minkä hän on ensin sanonut kirkolle. Tämä asetelma piirtyy esiin apostoli Pietarin tunnustuksessa. Kun Kristus oli kysynyt opetuslapsiltaan, kenenä he pitivät häntä, ja kun Pietari oli tunnustanut Jeesuksen messiaaksi ja elävän Jumalan Pojaksi, Herra oli sanonut tälle: ”Autuas olet sinä, Simon, Joonan poika. Tätä ei sinulle ole ilmoittanut liha eikä veri, vaan minun Isäni, joka on taivaissa.” (Matt. 16:17) Eli Pietari tunnusti sen, minkä hän oli ensin saanut Isältä. Ja tässä on nähdäkseni uskon tunnustamisessa kyse: sanoa samaa kuin Jumala Jumalan ylistykseksi.

Pietarin tunnustuksessa näkyy myös uskon tunnustamisen toinen ulottuvuus: yhteisöllisyys. Apostolien johtaja vastasi Kristukselle koko opetuslapsijoukon edustajana. Niinpä alusta alkaen uskon tunnustamisessa ei ole ollut kyse vain yksilön uskosta vaan siitä, että koko yhteisö sanoo samaa. Nykyäänkin yksi uskontunnustus sanoittaa koko kirkon uskoa. Yksinäinen erakkokin, joka tunnustaa Nikean-Konstantinopolin uskontunnustuksen, liittyy maailmanlaajuisen kirkon uskoon. Ja kaikki kansat eri kielineen ja paikalliskulttuurei-

neen tulevat yhdeksi sanomalla samaa kirkon tunnustusta Jumalan kunniaksi.

Tämä globaali näkökulma liittyy olennaisesti Raamatusta löytyvään suureen kertomukseen. Sen mukaan vedenpaisumuksen jälkeen oli yksi kansa, joka halusi oman maineensa tähden rakentaa taivaita hipovan Baabelin tornin. Mutta Jumala turhensi hankkeen sortamalla tornin ja jakamalla kansan moneksi kansaksi omine kielineen. Enää kansat eivät ymmärtäneet toisiaan. (Gen. 11:1–9) Mutta helluntain myötä Pyhä Henki vuodatettiin kirkon ylle ja kukin kansa alkoi kuulla omalla kielellään Jumalan pelastusteoista. (Ap.t. 2:1–41) Tästä taas seuraa se, että kaikki kansat voivat löytää toisensa eri kielistä huolimatta. Yhteinen usko kumoo Baabelin tuoman sekaannuksen, mutta säilyttää kielten ja kulttuurien rikkauden. Jokaisella kielellä voidaan tunnustaa Isän Jumalan kunniaksi, että Jeesus Kristus on Herra. (vrt. Fil. 2:11)

Uskon tunnustamisen yhteisöllinen ulottuvuus ei koske vain tätä aikaa: kirkon tehtävänä on ”sanoa samaa” kuin aiemmat sukupolvet. Mikäli kirkko on aina ja kaikkialla uskonut ja tunnustanut uskoaan tietyin tavoin, tämän päivän kirkko on sidottu siihen, että se sanoisi samaa kuin viime kädessä Jumala, joka puhui lopullisesti Pojassaan (Hepr. 1:1–2) ja antoi kertakaikkisesti uskon pyhille (Juud. 3). Menneet polvet ovat pyrkineet uskollisesti välittämään eteenpäin saamaansa ilmoitusta, ja siihen nykyajankin kirkko on omalta osaltaan kutsuttu.

Tarkoitus

Siirryn nyt käsittelemään aiheitamme tarkoituksen näkökulmasta. Sekä ortodoksisessa että luterilaisessa kirkossa on vakiintunut tavaksi lukea uskontunnustus ainakin jokaisessa sunnuntain tai suuren kirkollisen juhlan jumalanpalveluksessa. Uskontunnustus halutaan näin ollen tuoda säännöllisesti kirkkokansan huulille, korviin ja mieleen. Ehkäpä – jos Smithiä on uskomisen – meidän kartesiolaisessa kontekstissamme uskontotuuksien kertaaminen hahmottuu ennen kaikkea tietyistä ylikuunnollisista totuusväittämistä muistuttamisena. Tämä on tietenkin yksi säännöllisen uskon tunnustamisen tarkoitus. Pyrkimyksenä on se, että kertaamisen kautta uskontototuudet voisivat päätyä suusta ja korvista syvälle sielun syövereihin. Tällä tavoin kristillinen usko tiettyjen uskonnollisten väitelauseiden totena pitämisenä voi vahvistua.

Tiettyihin uskonkäsityksiin pitäytymisen ajatellaan puolestaan antavan pohjan kristilliselle elämälle. Kun esimerkiksi uskontunnus-

tuksessa lausutaan usko Luojaan, tässä on lähtökohta kiittää Luojaa hänen ajallisista lahjoistaan ja rukoilla häneltä kaikkea, mitä eläksemme tarvitsemme. Yleisesti voidaan sanoa, että kristillisessä kilvoituksessa on kyse siitä, että konkreettisesti toimisimme sen mukaan, mihin väitämme uskovamme. (vrt. Jaak. 2:14–26)[12]

Uskon tunnustamisen merkitys ei kuitenkaan kavennu uskonto-
tuuksien mieleen iskostamiseen. En sano, että usko väitelauseina olisi merkityksetöntä. Pikemminkin on kyse siitä, että usko voi olla läsnä ja vaikuttaa myös muodoissa, jotka eivät ole käsitteellisiä.

Tässä kohden haluan palata mainitsemaani Smithin antropologiaan – näkemykseen, että ihminen on ennen kaikkea kaipaava olento – ja sen käytännölliseen merkitykseen. Jos ihminen on ensisijaisesti kaipaava olento eikä pelkästään rationaalinen mieli, ratkaisevaksi kysymykseksi nousee se, miten tämä kaipaava suuntautuu.[13]

Smithin mukaan ihmisen mieltäminen ensisijaisesti kaipaavaksi olennoksi nostaa ruumiin käytön merkittäväksi teologiseksi kysymykseksi. Affektit ovat näet vahvassa yhteydessä ruumiiseen, ja ne muo-
vautuvat kehollisen toiminnan seurauksena. Tässä valossa liturgisia rituaaleja ei voida pitää vain jo olemassa olevan uskon ilmaisuna. Ne myös synnyttävät ja muovaavat sitä. Uskontunnustuksen lausuminen ei siis ole ainoastaan sisäisen vakaumuksen ulkoinen ilmaus, vaan kirkollinen tapa, jonka kautta usko juurtuu ihmiseen.[14]

Keholliset käytännöt eivät tosin muovaa ainoastaan affekteja, vaan myös ihmisen tapaa havaita ja ymmärtää todellisuutta. Ne eivät siis ole kognitiivisesti neutraaleja. Niihin sisältyy implisiittisesti tietynlainen käsitys siitä, mikä on arvokasta, todellista ja palveluksen arvoista. Liturginen elämä ei näin ollen pelkästään suuntaa sydämen kaipuuta vaan myös opettaa näkemään maailman tiettyssä valossa.[15]

Kaikki ruumiilliset rituaalit tai keholliset tottumukset eivät toki ole samassa mielessä formatiivisia. Päivittäinen hampaidenpesu ei juuri vaikuta siihen, mikä on perimmäisen kaipauksemme kohde. Uskontolliset rituaalit ovat nimenomaan sellaisia, että ne pyrkivät perustavalla tavalla määrittämään ja muovaamaan sitä, mitä sydämemme kaihoaa. Smithin mallissa muun muassa ostoskeskukset kauppatavaroineen, vuotuisine alennusmyynteineen ja loisteliaine elämän ihanteineen ovat uskonnollisia tiloja.[16] Tässä yhteydessä voimme kuitenkin keskittyä kirkon liturgiseen elämään.

Jumalanpalveluksessa tapahtuva uskontunnustuksen lausuminen tai laulaminen on kehollinen akti, joka toistuvana käytäntönä

muovaa seurakuntalaisia. Ortodoksisessa liturgiassa me säännöllisesti tunnustaessamme uskoamme seisomme Jumalan kunniaksi ja laulamme Nikean-Konstantinopolin uskontunnustuksen. Koko seurakunta osallistuu yhteiseen uskoon kehollisesti. Hengelliset totuudet tulevat lihaksi meissä, kun me resonoimme yhdessä samoin sanoin ja samassa rytmissä kirkon uskoa, ja niin tuo usko pääsee vaikuttamaan myös affekteihimme. Voidaan jopa sanoa, että uskontunnustuksen lausuminen muokkaa ymmärrystämme todellisuuden luonteesta – ei niinkään väitelausetasolla kuin elettyinä, harjoitettuna ja vähitellen omaksuttuna tapana hahmottaa maailma kristillisesti.[17] Uskon yhteinen tunnustaminen muovaa affektejamme saman suuntaiseksi ja samalla opettaa meitä näkemään todellisuuden jaetun uskon silmin.

Erityisen merkityksellistä on toisto. Yksittäinen uskontunnustuksen lausuminen ei vielä muovaa ihmistä syvällisesti, mutta viikosta toiseen toistuva liturginen käytäntö alkaa vähitellen vaikuttaa siihen, mitä pidämme itsestään selvänä, mitä rakastamme ja mihin turvaudumme. Samojen sanojen toisto ei ole näin ollen merkityksetöntä rutiinia, vaan se saa aikaan ihmisessä tietynlaisia hengellisiä taipumuksia.[18]

Tässä kohden on kuitenkin syytä tehdä teologinen täsmennys. Vaikka liturginen toisto ja keholliset käytännöt muovaavat ihmistä sisäisesti, kyse ei ole pelkästään ihmisvoimin tehtävästä sydämen uudistustyöstä. Ortodoksisessa ymmärryksessä uudistuminen tapahtuu synergistisesti yhteistyössä Pyhän Hengen kanssa: ihminen osallistuu ruumiillisesti kirkon elämään, ja juuri tämän osallistumisen kautta Pyhä Henki muovaa hänen sydäntään. Niinpä uskontunnustuksen lausuminen ei tuota mekaanisesti hengellisiä tuloksia, mutta Pyhän Hengen myötävaikutuksella se voi johtaa sisäiseen suuntautumiseen kohti Jumalaa.

Eikä tämä Pyhän Hengen ja ihmisen yhteistoiminnassa tapahtuva ruumiillinen affektien muovaaminen tietenkään rajoitu vain muodolliseen uskontunnustukseen. Sunnuntailiturgiasta löytyy normaaleina elementteinä ikonien katselemista ja suutelemista, suitsukkeen tuoksun haistamista, ristinmerkin tekemistä, maahan saakka kumartamista, kauniin kuorolaulun kuuntelemista, ehtoollisen maistamista, ja niin edelleen. Koko palvelus kaikkine toistuvine ruumiillisine rituaaleineen, uskon tunnustamisen muotoineen, ajaa samaa – sitä, että Kristus olisi kirkkonsa perimmäisen kaipauksen, ilon, toivon ja

rakkauden kohde. Näihin käytäntöihin sisältyy myös implisiittistä uskon sisältöä: ne eivät ainoastaan ilmaise uskoa vaan olettavat ja opettavat, että Jumala on lähestyttävä, kunnioitettava ja koko aistittavan todellisuuden läpäisevä.[19]

Kuuluisassa lentävässä lauseessa *lex orandi, lex credendi* rukous tulee ennen uskoa ja usko perässä. Samoin Nikean-Konstantinopolin uskontunnustus hyödyntää linjaustensa tueksi kirkon liturgista praksista mainitessaan, että Pyhää Henkeä ”yhdessä Isän ja Pojan kanssa kumarretaan ja kunnioitetaan”. Nämä lausumat kiteyttävät hyvin sen, että tarpeeksi kokonaisvaltaisesti ymmärrettynä kirkon rukouskäytännöt vaikuttavat syvästi koko kirkkoyhteisön uskoon ja uskon sanoittamiseen.[20]

Jotta en jätä täysin tunnustuskirjoja käsittelemättä, sanottakoon, että näiden kehollisten näköalojen äärellä uskon tunnustamisen ja uskontunnustusten tarkoitus näyttäytyy paljon holistisemmalta kuin tunnustuskirjojen. Tunnustuskirjoissahan pyritään kirkollisessa kiistatilanteessa linjaamaan mahdollisimman selkeästi, miten joistakin kiistakysymyksistä tulisi ajatella. Luterilaisilla on tietysti luterilaiset tunnustuskirjat, mutta ortodoksisesta perinteestäkin löytyy esimerkiksi vuonna 1672 Jerusalemin synodissa ratifioitu Dositheoksen uskontunnustus, joka kuuluu tähän kirjalliseen genreen.

Dositheoksen uskontunnustusta on pidetty perinteisesti arvovaltaisena. Se on ortodoksisuuden virallisin vastaus protestanttiseen reformaatioon. Samalla se kuitenkin edustaa teologista ilmaisutapaa, jossa uskoa jäsennetään analyttisesti ja määrittelevästi. Tällaiseen lähestymistapaan liittyy ortodoksisesta näkökulmasta tietty vaara: kun oppeja määritellään pikkutarkasti, syntyy helposti vaikutelma, että ihminen pystyisi loppuun saakka käsittämään niissä ilmaistuja hengellisiä totuuksia.[21]

Tunnustuskirjoihin ortodoksisella tavalla suhtautumisen kannalta on valaisevaa mainita Georges Florovskyn ajatus siitä, että kirkon perustavat dogmit ovat Kristuksen sanallisia ikoneita.[22] Kun kirkko muotoilee dogmeja, niillä on ikoninen tarkoitus. Ikonin ensisijaisena funktiona ei ole välittää propositionaalista tietoa vaan mahdollistaa kuvatun ja katsojan välinen persoonallinen ja rukouksellinen kohtaaminen ja vuorovaikutus. Mutta mitä pidemmälle opin määrittelyn yksityiskohdissa käydään siirtyen dogmeista kohti aina triviaalimpia kysymyksiä, sitä häilyvämmäksi oppilausumien ikoninen luonne

käy. Tällöin ongelmana on, että teologisen kielen merkitys välineenä hämärtyy eikä se enää palvele väylänä Kristuksen kohtaamiseen.[23]

Tästä näkökulmasta tunnustuskirjojen rajoitteinen luonne käy ymmärrettäväksi. Monet niissä käsitellyistä kysymyksistä eivät kuulu uskon ytimeen. Sen lisäksi niistä puuttuu varhaisille uskontunnustuksille ominainen jumalanpalveluskonteksti ja doksologisuus. Ne ilmaisevat kyllä yhteisön uskon, mutta yhteisö ei konkreettisesti ja säännöllisesti tunnusta yhdessä niissä esitettyä uskoa uskontunnustuksen tapaan. Niissä mainitaan Jumalan suuria tekoja, mutta niitä voidaan käsitellä opillisen tarkkuuden tähden, ei niinkään sielun kokonaisvaltaiseksi muovaamiseksi ja kohottamiseksi Jumalan puoleen.

Muodot

Sanoin aiemmin, että esitelmäni kolmas osa käsittelee uskon tunnustamisen muotoja. Tähän mennessä olen kuitenkin jo maininnut niistä monta: olen puhunut uskon tunnustamisesta muodollisesti uskontunnustuksen muodossa, olen maininnut Pietarin tunnustuksen opetuslapsijoukon edustajana, olen luetellut kirkollisia tapoja, joissa usko ilmenee. Samalla kun nämä tavat muovaavat uskoa tunnustavaa, ne myös julistavat uskoa muille.

Näiden lisäksi tahdon vielä puheenvuoroni kääntyessä lopulleen tuoda ilmi uskon tunnustamisen tapoja, joita en ole vielä noteerannut. Olen pitkin esitystäni kiinnittänyt huomiota kartesiolaiseen kontekstiimme. Siksi haluan nyt keskittyä uskon tunnustamisen muotoihin, jotka eivät ole sanallisia, vaikkakin missään mielessä halua kieltää sitä, että jokainen kristitty on kysyttäessä kutsuttu kertomaan, mihin hänen toivonsa perustuu. (1 Piet. 3:15)

Ajatus sanattomasti uskon tunnustamisesta löytyy jo Pietarin ensimmäisestä kirjeestä, jossa apostoli kehottaa: ”Samoin te, vaimot, olkaa kuuliaisia miehellenne, jotta myös ne miehet, jotka ehkä eivät usko Jumalan sanaan, nyt vaimonsa elävällä esimerkillä ilman sanojakin voitettaisiin, kun he näkevät teidän elävän jumalanpelossa puhdasta elämää” (1 Piet. 3:1–2). Pietari antaa ymmärtää, että vaimojen hurskas esikuva voi vaikuttaa sanaakin voimakkaammin heidän miestensä kääntymykseen.

Tämä elämän hurskauden tuoma tunnustus mainitaan yleensäkin keskeisenä syynä sille, miksi kristinusko sai kannatusta Rooman valtakunnassa.[24] Ei kristinusko levinnyt pääasiassa suurten julistajien työn seurauksena vaan rakkautta osoittamalla perheenjäseneltä

toiselle, naapurilta naapurille. Kristityt olivat kuuluisia siitä, että kulkutautien aikana he oman henkensä uhalla hoitivat sairaita ja usein kuolivat tartunnan seurauksena itsekin. Radikaalia, sanatonta uskon tunnustamista. Heidän rakkautta pulppuava elämänsä todisti siitä, että he olivat löytäneet rakkauden lähteen.

Eikä uskon tunnustamisen yhteydessä voi olla mainitsematta marttyyreja. Varhaiskristillisen teologin, Tertullianuksen, mukaan marttyyrien veri on siemen.[25] Mikään ei voinut julistaa vahvemmin uskoa kuin alttius tietoisesti kuolla sen tähden.

Nykypäivän Suomessa verimarttyyrius ei ole ajankohtaista, mutta valkoinen marttyyrius, eli askeettinen kilvoittelu, on aina mahdollinen tapa tunnustaa uskoa. Jos kristitty on valmis tekemään merkittäviä uhrauksia uskonsa tähden, se puhuu vahvemmin kuin tuhat sanaa siitä, mikä hänelle on oikeasti tärkeää. Kristityn ei toki tule puhua omista kilvoituksistaan julkisesti (Matt. 6:1), eikä tämä ole edes tarpeen. Ortodoksisella kirkolla on kokemusta siitä, että kilvoittelulla on ihmistä transformoiva vaikutus. Armon vaikutus ihmisessä on aistittavissa ilman, että tietää tarkalleen, miten ihminen on Kristuksen tähden uhrautunut.[26] Tähän olemisen tavan todistukseen liittyy ortodokseille rakas pyhittäjä Serafim Sarovilaisen lausahdus: ”hanki rauhaista henki, niin tuhannet sielut pelastuvat ympärilläsi.”[27]

Kun näkökulmaa laajennetaan tunnustavasta yksilöstä laajempaan kirkolliseen kontekstiin, olennaista on nähdäkseni hahmottaa uskon tunnustamisen kokonaisvaltaisuus. Seuraavassa täysi-istunnossa mennään tarkemmin uskon sanoittamiseen ja eteenpäin välittämiseen, mutta haluaisin kuitenkin jo nyt mainita sen, että mikäli Smithin antropologiassa on perää, pelkkä uskonnollisen informaation välittäminen ei riitä. Tarvitaan niin kirkossa kuin kodeissakin tapahtuvia kehollisia osallistavia rituaaleja sekä uskonnollista kulttuuria, joka toimii vastapainona niille rituaaleille ja kulttuurin piirteille, jotka haluavat suunnata halumme aivan jonnekin muualle kuin Kristukseen. Tärkeää on myös pohtia sitä, muovaavatko kirkkojen omaksumat uudet käytännöt ihmisen kaipauksen kohti Kristusta vai alkaivatko ne huomaamattakin heijastaa ympäröivän kulttuurin kilpailevia ihanteita.[28]

Laajat näkökulmat uskon tunnustamisen muotoihin tekevät ymmärrettäväksi myös ortodoksisuuden tarkkaa suhtautumista kirkollisiin tapoihin ja rituaaleihin. Pyhän Basileios Suuren kuuluisan ajatuksen mukaan kirkko on perinyt apostoleilta kirkollisena

perimätietona erinäisiä perinteitä, jotka ovat aivan yhtä velvoittavia kuin heiltä peritty kirjoitettu sana. Näitä ovat esimerkiksi ristinmerkin tekeminen, itään päin rukoileminen ja kolminkertainen upottaminen kasteen muotona.[29] Kun tiedostetaan ruumiin käytön olennainen merkitys uskon elämän muovautumisessa ja uskon tunnustamisessa, tiukkaa pitäytymistä näihin kirkollisiin perinteisiin ei nähdäkseni voi leimata pelkäksi bysanttilaiseksi jääräpäisyydeksi.

Lopuksi

Tämän puheenvuoron päätteeksi tahdon vielä tehdä pienen ekumeniaan liittyvän huomion. Kun uskon tunnustaminen hahmotetaan holistisesti, voidaan kysyä, mitkä ovat merkittävimpiä ekumeenisia edistysaskeleita. Ovatko ne yhteiset oppilausumat? Vai voisiko tärkeämpää olla se, että kirkot tunnustavat uskoaan yhä enenevässä määrin toisiaan muistuttavin tavoin? Mitä jos suomalaisen ortodoksisen ja luterilaisen ekumenian kannalta ekumeenisesti merkityksellisintä onkin runsas yhteislaulattavien akatistos-palvelusten käyttäminen ortodoksien parissa ja luterilaisen jumalanpalveluselämän rikastuttaminen palaamalla vanhakirkollisiin tapoihin esimerkiksi pyhän Mikaelin liturgisen seuran viitoittamalla tiellä? Uskon Tomi Karttusen tavoin, että Nikean-Konstantinopolin usko tarjoaa luovuttamattoman perustan ekumenialle – varsinkin säännöllisesti jumalanpalveluksessa laulettuna. Näiden ajatusten myötä odotan innolla tulevia keskustelujamme.

Lähteet ja kirjallisuus

- Augustinus. *Tunnustukset*. Suom. Otto Lakka.
Hämeenlinna: SLEY-Kirjat, 2003.
- Basileios Suuri. *Sur le Saint-Esprit. Sources Chrétiennes 17*.
Toim. Bernard Sesboüé. Paris: Éditions du Cerf, 1968.
- Coakley, Sarah. *God, Sexuality and the Self: An Essay 'On the Trinity'*. Cambridge: Cambridge University Press, 2013.
- Cottingham, John. *The Spiritual Dimension: Religion, Philosophy and Human Value*. Cambridge: Cambridge University Press, 2009.
- Florovsky, Georges. "The Work of the Holy Spirit in Revelation."
The Christian East 13:2 (1932), 49–64.
- Gerontikon eli Pyhien vanhusten sanomaa*. Suom. Johannes Seppälä. Hyrylä: Ortokirja, 1984.
- Justinos Marttyyri. *Apologiat & Dialogi Tryfonin kanssa*. Suom. Matti Myllykoski & Outi Lehtipuu. Helsinki: Gaudeamus, 2008.
- Kvanvig, Jonathan L. *Faith and Humility*. Oxford:
Oxford University Press, 2018.
- Lossky, Vladimir. *In the Image and Likeness of God*.
Crestwood, NY: St Vladimir's Seminary Press, 1974.
- Lossky, Vladimir. *The Mystical Theology of the Eastern Church*.
Cambridge: James Clark & Co, 1957.
- Louth, Andrew. *Discerning the Mystery: An Essay on the Nature of Theology*. Oxford: Oxford University Press, 1989.
- Luther, Martti. *Iso katekismus. Evankelis-luterilaisen kirkon tunnustuskirjat*. Helsinki: Kustannus Oy Arkki, 2007. 327–423.
- Meyendorff, John. *Byzantine Theology: Historical Trends and Doctrinal Themes*. New York, NY: Fordham University Press, 1979.
- Nunna Ksenia. *Pyhittäjä Serafim Sarovilainen*. Helsinki: Maahenki, 2008.
- Pihkala, Juha. *Kristologinen opinmuodostus: Työkirja. Helsingin yliopiston systemaattisen teologian laitoksen julkaisu 19*. Helsinki: Luther-Agricola-Seura, 2007.

- Pino, Tikhon. *Essence and Energies: Being and Naming God in St Gregory Palamas*. London & New York, NY: Routledge, 2023.
- Smith, James K. A. *Awaiting the King: Reforming Public Theology*. Grand Rapids: Baker Academic, 2017.
- Smith, James K. A. *Imagining the Kingdom: How Worship Works*. Grand Rapids: Baker Academic, 2013.
- Smith, James K. A. *Desiring the Kingdom: Worship, Worldview, and Cultural Formation*. Grand Rapids: Baker Academic, 2009.
- Stark, Rodney. *The Rise of Christianity: A Sociologist Reconsiders History*. Princeton, NJ: Princeton University Press, 1996.
- Stump, Eleonore. *Wandering in Darkness: Narrative and the Problem of Suffering*. Oxford: Oxford University Press, 2010.
- Tertullianus. Apologeticum: *Kristinuskon puolustus*. Helsinki: Kirjapaja, 2010.
- Thunberg, Lars. *Microcosm and the Mediator: The Theological Anthropology of Maximus the Confessor*. Lund: C. W. K. Gleerup, 1965.
- Wynn, Mark R. *Renewing our Understanding of Religion Philosophy of Religion and the Goals of the Spiritual Life. Renewing Philosophy of Religion Exploratory Essays*. Toim. Paul Draper & J. L. Schellenberg. Oxford: Oxford University Press, 2017. 79–93.
- Wynn, Mark R. *Renewing the Senses: A Study of the Philosophy and Theology of the Spiritual Life*. Oxford: Oxford University Press, 2013.
- Wynn, Mark R. *Faith and Place: An Essay in Embodied Religious Epistemology*. Oxford: Oxford University Press, 2009.
- Wynn, Mark R. *Emotional Experience and Religious Understanding: Integrating Perception, Conception and Feeling*. Cambridge: Cambridge University Press, 2005.

- [1] Ks. Smith 2009, erit. luvut 1 ja 3; Smith 2013; Smith 2017, erit. luvut 1–2.
- [2] Ks. Smith 2009, luku 1.
- [3] Augustinus 2003, 31.
- [4] Smith 2009, luku 1. Kognitiivispainotteisesta uskonkäsityksestä ja sen rajoista ks. myös Kvanvig 2018.
- [5] Luther 2007, 334.
- [6] Yhtäläisyydet Smithin ja ortodoksisuuden antropologiassa palautuvat ortodoksiseen sielu- ja kilvoituskäsitykseen, jossa korostuu aistisielun kaihon kanavoiminen aistinautunnoista Jumalaan. Ortodoksisesta sielukäsityksestä ks. esim. Thunberg 1965, 179–220.
- [7] Vrt. Smith 2009, luvut 1–2.
- [8] Ks. esim. Justinos Marttyyri 2008, 108–112.
- [9] Vanha roomalainen kastetunnustus löytyy suomennettuna teoksesta Pihkala 2007.
- [10] Ks. esim. Meyendorff 1979, 11–14; Lossky 1957, 33–34. Ortodoksisuudessa saman-aikainen Jumalan käsittämättömyys ja kokemuksellinen tunteminen sai systemaattisen muotoilun pyhän Gregorios Palamaksen ajattelussa. Palamaksen opetuksesta ks. Pino 2023.
- [11] Vrt. Lossky 1957, 39–42. Propositionaalisen ja persoonallisesta kontaktista syntyvän tiedon erosta ks. esim. Stump 2010, 39–82.
- [12] Vrt. Wynn 2009, 9–12.
- [13] Ks. Smith 2009, luku 1.
- [14] Smith 2009, luvut 1–2. Ruumiin merkityksestä uskonalle Tuomas Akvinolaiselta ammentaen ks. myös Wynn 2017.
- [15] Smith 2013, luku 2. Uskonnollisten käytäntöjen merkityksestä maailman näkemiselle ks. myös Wynn 2013.
- [16] Ks. Smith 2009, luku 3.
- [17] Smith 2013, luvut 2–3. Vrt. myös Wynn 2009, 125–131.
- [18] Vrt. Smith 2009, luku 2.
- [19] Vrt. Smith 2009, luku 5. Näitä näkökulmia voisi vielä jatkaa muun muassa kirkkotalan merkitykseen hengelliselle elämälle. Paikan ja uskon välisestä suhteesta ks. Wynn 2009, etenkin luvut 5 ja 6. Uskonnollisten kokemusten intentionaalisuudesta ja sidoksisuudesta ruumiiseen ks. Wynn 2005, luvut 4 ja 5.
- [20] Praksiksen ensisijaisuudesta suhteessa uskonnollisiin totuusväittämiin ks. esim. Cottingham 2009, 1–17. Ks. myös Louth 1989, 89–95.
- [21] Vrt. Lossky 1957, 42–43.
- [22] Florovsky 1932. Vrt. Lossky 1974, 154–155.
- [23] Vrt. Coakley 2013, 44–47.
- [24] Ks. esim. Stark 1996.
- [25] Tertullianus 2010, 143.
- [26] Ks. esim. Gerontikon 1984, 27.
- [27] Nunna Ksenia 2008, 124.
- [28] Vrt. Smith 2009, luvut 2–3.
- [29] Basileios Suuri 1968, 27, 66.

Uskon sanoittaminen ja eteenpäin välittäminen tänään

Johanna Björkholm-Kallio

Uskon sanoittaminen ja eteenpäin vieminen on osa yhteistä kristillistä perinnettämme alkukirkon, apostolien ja kirkkoisien ajasta meidän aikaamme. Kristillinen teologia on luonteeltaan kontekstuaalista ja pukeutuu jokaisena aikana ja jokaisessa paikassa johonkin kulttuuriseen muotoon. Olen valinnut uskon sanoittamisen ja eteenpäin välittämisen lähtökohdaksi luterilaisia ja ortodokseja yhdistävän Kirkkojen maailmanneuvoston lähetysasiakirjan *Yhdessä kohti elämää: lähetys ja evankelioiminen muuttuvassa maailmassa* (TTL – *Together Towards Life. Mission and Evangelism in Changing Landscapes*), jonka pohjalta nostan esille teemoja, jotka ovat ajankohtaisia kirkkojemme näkökulmasta. Luterilaista näkökulmaa aiheeseen tuo Luterilaisen maailmanliiton asiakirja *Lähetys kontekstissa. Muutos, sovinto, voimaannuttaminen* (*Mission in Context: Transformation, Reconciliation, Empowerment. An LWF Contribution to the Understanding and Practice of Mission*). Suomalainen luterilainen näkökulma nousee esille Suomen evankelis-luterilaisen kirkon lähetystyön sopimusjärjestöjä sitovassa asiakirjassa *Yhteinen todistus 2023*.

Kristillisen teologian kontekstuaalinen ja missionaarinen olemus

Kirkkojen Maailmanneuvoston asiakirja *Yhdessä kohti elämää* tuo vahvasti esille teologian kontekstuaalisuuden. Evankeliumi juurtuu eri ympäristöihin, kun osallistutaan paikalliseen kulttuuriseen, poliittiseen ja uskonnolliseen elämään. Evankeliumin juurtuminen edellyttää ihmisten ja heidän kulttuurinsa kunnioittamista, mikä alkaa osallistumisella ja vuoropuhelulla.[1] Suomen evankelis-luterilainen kirkko ilmaisee tämän seuraavasti:

Kirkolla on tehtävä julistaa rohkeasti evankeliumia Kristuksesta muuttuvassa yhteiskunnassa. Kirkon tulee käyttää kieltä, jota ihmiset ymmärtävät ja välineitä, joita he käyttävät. Evankeliumia eletään todeksi ihmisten kesellä, eri kulttuureissa ja asiayhteyksissä. Missionarisessa kirkossa etsitään aktiivisesti ja ennakkoluulottomasti tapoja julistaa evankeliumia.[2]

Kristillinen teologia on olemukseltaan paitsi kontekstuaalista myös erittäin vahvasti missionaarista. Alkukirkon historia on samalla myös uskon sanoittamisen ja lähetystyön historiaa. Tätä perinnettä jatkoivat apostolit sekä myöhemmin kirkkoisät ja -äidit, jotka sanoin ja teoin koko elämällään todistivat Jumalan pelastussuunnitelmasta, Kristuksen sovitustyöstä ja sen merkityksestä. Tämä todistus sanoin ja teoin jatkuu myös nykyaikana. Samalla voimme todeta, että sekä Raamatun että myös pyhimyskertomusten ydin on uskon sanoittamista, eteenpäin viemistä ja vahvistamista. Uskon sanoittaminen on ennen kaikkea evankeliumin viestimistä. Luterilaisessa perinteessä meillä on paljon opittavaa myös niiltä ihmisiltä, jotka elivät uskoaan todeksi ennen meitä. Uskon sanoittaminen ja välittäminen linkittyvät tällä tavalla sekä historiaan että nykyisyyteen.

Yhdessä kohti elämää -lähetysasiakirja puhuu uskon sanoittamisesta käyttäen sanaa evankeliointi, korostaen sen todistavaa olemusta:

Todistus (martyria) saa näkyvän muotonsa evankelioinnissa, eli koko evankeliumin viestittämisessä koko ihmiskunnalle koko maailmassa. Evankelioinnin tavoite on maailman pelastus ja Kolmiyhteisen Jumalan kunnia. Evankeliointi on lähetystyön muoto, jossa Jeesuksen Kristuksen inkarnaatio, kärsimys ja ylösnousemus ovat yksiselitteisen peittelemättömästi esillä [...] Sen tavoitteena on jakaa ilosanoma kaikille niille, jotka eivät ole vielä sitä kuulleet, ja kutsua heitä kokemaan elämä Kristuksessa. ”Evankeliointi on Jumalan rakkaudesta täyttyneiden sydänten liikettä. Se yhtyy Jumalan rakkauteen niitä kohtaan, jotka eivät vielä tunne häntä”. Helluntaina opetuslapset eivät voineet pidättäytyä julistamasta Jumalan suuria tekoja (Apt. 2:4; 4:20).[3]

Luterilainen Yhteinen todistus 2023 -asiakirja toteaa, että kirkko on olemassa, koska sillä on tehtävä julistaa Jeesusta Kristusta maailman pelastajana ja edistää Jumalan valtakunnan toteutumista. Kirkon tulevaisuus on sidottu tämän tehtävän toteuttamiseen. Uskon sanoittamiseen kuuluu kutsu kääntymykseen, uuteen elämään ja opetuslapseuteen Kristuksessa. Sekä yksilöitä että kirkkoja kutsutaan tähän kristilliseen todistukseen. Uskon sanoittamisen ja eteenpäin välittämisen täytyy kuitenkin tapahtua Kristuksen rakkauden kautta, eikä proselytismi ole hyväksyttävää. TTL-asiakirja toteaa:

On tärkeää todeta, että proselytismi ei ole sallittu tapa evankelioida. Pyhä Henki toimii yhdessä ihmisten julistuksen ja hyvän sanoman toteuttamisen kanssa (vrt. Room. 10:14–15; 2. Kor. 4:2–6), mutta vain Jumalan Henki voi luoda uutta elämää ja saada aikaan uudestisyntymisen (Joh. 3:5–8; 1. Tess. 1:4–6).[4]

Uskon sanoittamisen ja jakamisen tulee tapahtua nöyrästi ja sen tulee aina ilmentää Kristuksen ja myös lähimmäisen rakkautta Jumalan luomaa ihmistä ja maailmaa kohtaan. Tämä nöyryyden näkökulma on tärkeä sekä luterilaisessa että ortodoksisessa perinteessä.

Kristillisessä perinteessä on erilaisia käsityksiä siitä, millä tavalla kerromme evankeliumia Jeesuksesta Kristuksesta. Joillekin evankeliointi merkitsee ennen kaikkea ihmisten johtamista henkilökohtaiseen kääntymykseen Jeesuksen Kristuksen kautta; toisille se merkitsee solidaarisuutta ja kristillisen todistuksen antamista sorrettujen kansanryhmien rinnalla, toiset taas mieltävät evankelionnin osaksi Jumalan lähetystä. [...] Voimme kuitenkin yhdessä todeta, että Henki kutsuu meitä kaikkia sellaiseen ymmärrykseen evankelioinnista, joka perustuu paikallisseurakunnan elämään, jossa jumalanpalvelus (liturgia) kuuluu erottamattomasti yhteen todistuksen (martyria), palvelun (diakonia) ja keskinäisen yhteyden (koinonia) kanssa.[5]

Uskon sanoittaminen ja eteenpäin vieminen tänään tapahtuu sekä sanoin että teoin ja linkittyy vahvasti myös aina seurakuntaan ja sen ytimeen, jumalanpalvelukseen. Ajatus liturgian keskeisyydestä kristillisessä todistuksessa kiteytyi ekumeenisissa keskusteluissa jo 1970-luvulla erityisesti keskusteluissa siitä, miten lähetystyö ja missiologia linkittyvät ekklesiologiaan. Armenian Etšmiadzinissa pidetyssä ortodoksisessa konsultaatiossa todettiin jo vuonna 1975 seuraavasti:

Pyhä Henki manifestoi ja tekee Kristuksen läsnäolevaksi liturgisessa elämässä sanan ja sakramentin kautta. [...] Tässä kaikki Jumalan kansan rukoukset ja liturgiset toimet kohtaavat; tässä kirkko löytää todellisen identiteettinsä. Koko kristillisen spiritualiteetin kentässä eukaristinen spiritualiteetti synnyttää dynaamisen hurskauden, mystisen yhteyden Kristukseen, joka voittaa pahan elämällä täydesti inkarnaation ja jumalallistumisen mysteerinä kaikissa sen ulottuvuuksissa.[6]

Kreetan panortodoksinen konsiili korosti vuonna 2016 kirkon asemaa Jumalan Logoksen ruumiina ja elävänä läsnäolona olemalla maailmassa mutta ei maailmasta. Kokouksen asiakirjojen osiossa, jonka otsikko on Ortodoksisen kirkon tehtävä nykyajan maailmassa, todetaan, että kirkko on Jumalan elävä läsnäolo ja julistaa ilosanomaa uudesta luomakunnasta, uudesta taivaasta ja uudesta maasta, jossa vanhurskaus asuu. Kirkko ja sen toiminnot ovat näin ollen vahvasti linkittyneitä uskon sanoittamiseen ja välittämiseen.

Myös luterilaisessa perinteessä jumalanpalveluksen sana ja sakramentti ovat kristillisen todistuksen keskiössä ja näin ollen myös tiiviissä yhteydessä kirkon missionaariseen olemukseen. Myös luterilaisessa teologiassa lähetystyö linkittyy keskeisesti käsitykseen Jumalan valtakunnasta ja Jumalan valtakunnan kutsuvasta olemuksesta. Luterilaisessa lähetysteologiassa korostuu kuitenkin samalla myös seurakunnan kasvattava ja lähetystyöhön lähettävä luonne. Kirkko ymmärtää itsensä oppivaksi yhteisöksi, jossa myös opitaan yhteisössä. Jumalan kansan kasvattaminen ja kouluttaminen lähetystä varten on tärkeä osa kirkon missiota.[7] Martin Luther kirjoittaa Isossa Katekismuksessa Jumalan valtakunnasta ja sen etenemisestä:

Mitä sitten tarkoittaa Jumalan valtakunta? [...] Jumala on lähettänyt maailmaan Poikansa, Kristuksen, meidän Herramme, lunastamaan meidät vapaaksi Perkeleen vallasta ja liittämään meidät yhteyteensä sekä hallitsemaan meitä vanhurskauden, elämän ja autuuden kuninkaana. Näin hän torjuu syntiä, kuolemaa ja pahaa omaatuntoa. Sitä varten hän on antanut myös Pyhän Henkensä, joka tuo tämän meille hänen pyhän sanansa välityksellä sekä valaisee ja voimallaan vahvistaa meitä uskossa. Siksi me pyydämme [...] ensiksikin sitä, että kaikki tuo vahvistuisi meidän keskuudessamme ja että hänen nimeään ylistettäisiin käyttämällä Jumalan pyhää sanaa ja elämällä kristillisesti. Pyydämme tätä siinä tarkoituksessa, että me sen omaksemme saatuaamme myös joka päivä siinä pysyisimme ja kasvaisimme ja että Jumalan valtakunta menestyisi ja saisi suosiota ja kannatusta myös muiden ihmisten keskuudessa. Näin se vastustamattomasti etenisi kaikkialle maailmaan ja monet ihmiset pääsisivät Pyhän Hengen vetäminä armon valtakuntaan ja osallisiksi lunastuksesta, niin että me kaikki yhdessä voisimme ikuisesti pysyä valtakunnassa, joka on nyt saanut alkunsa.[8]

Yhteistä luterilaiselle ja ortodoksiselle teologialle on teologian vahva missionaarinen olemus. Samalla on kuitenkin todettava, että kristillisen kirkon pitkä historia osoittaa, että tätä olemusta on joskus toteutettu tavoin, jotka ovat evankeliumin rakkaudenkäskyn vastaisia ja haitallisia. Uskon sanoittamisessa ja eteenpäinviemisessä ei aina ole onnistuttu parhaalla mahdollisella tavalla. Tämä kutsuu meitä tarkastelemaan toimintaamme sekä yksilöinä että kirkkoina. Jos tällaisia virheitä on tapahtunut, meillä on syytä katumukseen. Lähetykseen kuuluu Kristuksen esikuvan mukaan toisen ihmisarvon kunnioittaminen, niin että palvelemme toisia niin kuin Kristus palveli meitä.

Sanoittamisen konteksti – maailman uskontotilanne nyt

Uskon sanoittaminen ja eteenpäin välittäminen menestyksellä on viime kädessä Jumalan työtä – Missio Dei – johon me kirkkoina ja kristittyinä osallistumme. Uskon sanoittaminen edellyttää tietoisuutta eri uskonnollisista vakaumuksista, niiden kehityksestä ja vaikutuksesta. Kun sanoitamme uskoa nykyaikana, on välttämätöntä olla tietoinen aikamme uskontotilanteesta. Seuraavassa luon kuvaa nykykontekstista World Christian Databasen uskontotilastojen mukaan, jotka on julkaistu tammikuussa 2026. On syytä pohtia, millä tavalla uskon sanoittamisen tulisi huomioida seuraavat ajankohtaiset kehityskulut ja miten ne vaikuttavat teologian sanoittamiseen meidän aikanamme.

Uskonnollisuus, kristinusko ja islam kasvaa – ateismi vähenee

Tilastojen mukaan uskonnollisuus maailmassa kasvaa. Vuonna 2026 uskonnollisia ihmisiä oli 88,9 % maailman väestöstä. Ennusteen mukaan lukema tulee kasvamaan vuoteen 2075 mennessä, niin että uskonnollisen väestön osuus on 93,1 %. Uskonnottomien eli ateistien ja agnostikkojen määrän arvioidaan vähenevän nykyisestä 11 % maailman väestöstä niin että uskonnottomia on vuonna 2075 vain 7 % maailman väestöstä. Uskontoja, joiden edustajat vähenevät ovat buddhalaisuus, Kiinan kansanuskonnot, uususkonnollisuus ja etniset uskonnot. Kasvaviin uskontoihin kuuluvat hindulaisuus ja juutalaisuus. Uskonnollisesta väestöstä suurin osa koostuu edelleen kristityistä ja muslimeista.[9]

Kristittyjen lukumäärä kasvaa maailmanlaajuisesti ja vuonna 2026 kristittyjä on 2,67 miljardia, mikä on 147 miljoonaa enemmän verrattuna lukumäärään vuonna 2020. Mikäli nykyinen kehitys jatkuu, kris-

tittyjä on vuonna 2075 arviolta 3,67 miljardia, eli noin 36 % maailman väestöstä. Tutkimuksen mukaan kristittyjen määrä jatkaa kasvuaan Afrikassa, Aasiassa, Latinalaisessa Amerikassa ja Oseaniassa.[10]

Myös muslimien määrä kasvaa. Vuonna 2026 muslimien määrä maailman väestöstä on 2,1 miljardia ja vuonna 2075 lukumäärän arvioidaan olevan 3,4 miljardia eli noin 33 % maailman väestöstä. Tulevaisuudessa kristinuskon ja islamin väliset suhteet ovat entistä merkittävämmässä asemassa. Islamin nopeaa kasvua ennakoivat suuret perheet ja matala avioitumisikä. Kehitykseen vaikuttavat myös koulutustaso ja sen kehitys.[11]

Kristinuskon painopiste globaalissa etelässä vahvistuu

World Christian Databasen tilastot vuodelle 2026 osoittavat, että kristillisyyden painopiste globaalissa etelässä jatkaa vahvistumistaan. Vuonna 1900 noin 18 % kristityistä asui Afrikassa, Aasiassa, Latinalaisessa Amerikassa tai Oseaniassa, kun vastaava luku Euroopassa ja Pohjois-Amerikassa oli 82 %. Vuonna 2026 vastaavat lukumäärät ovat etelässä 69 % ja pohjoisessa 31 %. Arvioiden mukaan globaalissa etelässä asuu vuonna 2075 noin 83 % maailman kristityistä samalla kun osuus pohjoisessa on jatkanut laskuaan ollen tuolloin noin 17 %. Ennusteen mukaan 47 % maailman kristityistä asuu vuonna 2075 Afrikassa. Aasiassa ja Latinalaisessa Amerikassa asuu ennusteen mukaan kummassakin 17 % kristityistä. Euroopassa kristittyjen osuus kaikista maailman kristityistä on arvion mukaan pudonnut huomasti vuoden 1900 lukemasta, joka oli 68 %, niin että se vuonna 2075 mahdollisesti on ainoastaan 10 %.[12]

Tilastot ovat hätkähdyttäviä ja vaikuttavat merkittävästi kristinuskon olemukseen ja identiteettiin, sen teologiseen itseymmärrykseen ja historialliseen kehitykseen. Samalla on kuitenkin muistettava, että ennusteet edellyttävät, että muuttajat pysyvät samana. Arviot eivät näin ollen pysty ennakoimaan minkälaisia vaikutuksia sotatoimilla, nälänhädällä, luonnonkatastrofeilla, erilaisilla muuttoliikkeillä sekä syntyvyyden ja kuolleisuuden muutoksilla tulee olemaan tulevaisuuden uskontotilanteen kehitykseen.[13]

Kasvava karismaattisuus ja globaali lähetystyö

Kasvua tapahtuu kaikissa kristillisissä suuntauksissa, vaikka se on erityisen nopeaa evankelikaalisissa ja karismaattisissa piireissä. Katolinen kirkko säilyttää asemansa suurimpana kristillisenä

kirkkona. Toiseksi eniten vuonna 2026 on karismaattisia kristittyjä – 676 miljoonaa. Heidän lukumääränsä ylittää protestanttien lukumäärän, joka vuonna 2026 on 639 miljoonaa. Ortodoksinen kirkko jatkaa myös kasvuaan globaalisti. Vuonna 2026 ortodoksisen kirkon jäseniä on 292,8 miljoonaa, kun ortodoksien lukumäärän vuonna 2075 arvioidaan olevan 347,9 miljoonaa.

World Christian Databasen tilastot kertovat myös tärkeää tietoa globaalin kristillisen lähetystyön tilasta. Vuonna 1900 noin 54,3 % maailman väestöstä oli tavoittamattomia ihmisiä, joilla ei ollut mahdollisuutta kuulla evankeliumia. Lähetystyö on vähentänyt tavoittamattomien määrää merkittävästi. Vuonna 2026 tavoittamattomia on 27,7 % eli 2,3 miljardia.[14] Vaikka lukumäärä on vähentynyt, tavoittamattomia on edelleen merkittävä osa maailman väestöstä. Uskon sanoittamiselle on edelleen kova tarve.

Raamattu on käännetty vuonna 2026 yhteensä noin 2 600 kielelle. Globaalissa mittakaavassa lähetystyöntekijöiden määrä on kasvanut vuodesta 1900 jolloin lähetystyöntekijöitä oman maansa ulkopuolella oli 62 000. Vuonna 2026 ulkomailla työskenteleviä lähetystyöntekijöitä on 455 000. Lukumäärän arvioidaan kasvavan niin että se vuonna 2075 on 690 000 lähetystyöntekijää. Globaali lähetystyö on siis edelleen myös oman maan ulkopuolella työskentelyä. Kansallisia työntekijöitä lähetystyössä on vuonna 2026 arviolta 14 miljoonaa. Tilastot kertovat myös, että kristittyjä vainotaan edelleen. Vuonna 2026 uskonsa tähden kuolleita kristittyjä arvioitiin World Christian Databasen mukaan olevan noin 900 000. Tilasto on keskittynyt kristinuskon tilastoihin, eikä sen vuoksi huomioi muihin uskontoihin kohdistuvaa vainoa.[15]

Globaalit uskontotilastot osoittavat selkeästi uskonnon ja kristinuskon merkityksen ja tärkeän aseman osana modernia yhteiskuntaa. Uskonnot ja kristinusko kiinnostavat. Gina A. Zurlo ja Todd Johnson selittävät uskontojen kasvuliikkeitä toteamalla, että uskonto voi kasvaa ainoastaan kolmella tavalla: syntyvyyden, kääntymisen tai maahanmuuton kautta. Vastaavasti uskonto menettää kannatustaan vastaavasti kuolemien, kääntymisen ja maastamuuton kautta.[16]

Kristinuskon tilastoihin vaikuttavat merkittävästi myös erilaiset muuttoliikkeet. Euroopassa asuvista maahanmuuttajista noin 56 % on tilastojen mukaan kristittyjä ja arviolta 18 % muslimeja. Maahanmuutto on samalla selkeästi muuttanut Euroopan uskontotilannetta vahvistaen islamin asemaa. Vuonna 1975 Euroopassa oli alle

2 % muslimia, kun lukumäärä vuonna 2026 oli 7 %. Vuonna 2075 määrän arvioidaan olevan 13 % maanosan väestöstä. Kristinuskon kannalta merkittävä muuttoliike on kristittyjen maahanmuutto globaalista etelästä sekularisoituvaan pohjoiseen ja länteen. Monessa Euroopan maassa on merkittäviä kristittyjä maahanmuuttoyhteisöjä esimerkiksi Nigeriasta, Ghanasta ja Brasiliasta.

Uskon välittämisen ulottuvuuksia tänään

Tilastot osoittavat vahvasti, että elämme moniuskontoisessa maailmassa, jossa kristinusko kiinnostaa, vaikka sen painopiste ei enää ole globaalissa pohjoisessa. Tästä herääkin kysymys: tulisiko meidän aktiivisemmin kuunnella globaalin etelän kristittyjä ja maahanmuuttajakristittyjä kirkkoissamme? Mitä opittavaa meillä on heiltä seurakunnissamme? Ortodoksinen kirkko onkin näyttänyt tässä esimerkkiä erityisesti Ukrainasta tulleiden kristittyjen kohtaamisessa ja vastaanottamisessa. Luterilaisessa kontekstissa maahanmuuttajakristityt jäävät valitettavan usein marginaaliin ja muodostavat sen sijaan omia kristillisiä yhteisöjään. Miten voisimme yhdessä ortodokseina ja luterilaisina viestiä, että olemme osa maailmanlaajaa Kristuksen kirkkoa, jossa uskon sanoittaminen ja eteenpäin vieminen on yhteinen tehtävä, liikettä kaikkialta kaikkialle? Samalla meidän olisi kristittyinä tärkeää osata vastata niihin yhteisiin haasteisiin, jotka estävät evankeliumin sanoman juurtumista ja syvenemistä meidän aikanamme etenkin länsimaissa ja globaalissa pohjoisessa. Kirkkojen maailmanneuvoston lähetysasiakirja Yhdessä kohti elämää totesi jo vuonna 2012 yhteisistä haasteista osuvasti:

Elämme maailmassa, johon vaikuttavat voimakkaasti individualismi, sekularismi, materialismi ja muut Jumalan valtakunnalle vieraat ideologiat. Vaikka evankeliumi on pohjimmiltaan ilosanoma kaikille, se ei ole hyvä uutinen valheellisuutta, epäoikeudenmukaisuutta ja sortoa edistäville voimille. Tässä mielessä evankeliointi on myös profeettallinen kutsumus, mikä tarkoittaa totuuden puhumista valtaapitäville toivossa ja rakkaudessa (Apt. 26:25; Kol. 1:5; Ef. 4:15). Evankeliumi vapauttaa ja muuttaa. Sen julistamiseen kuuluu yhteiskuntien muuttaminen niin, että syntyy oikeudenmukaisia ja osallistavia yhteisöjä.[17]

On tärkeää, että etsimme luterilaisina ja ortodokseina yhteisiä teitä sanoittaa uskoa ja myös viedä sitä eteenpäin sekä sanoin että teoin, sillä se on samalla vahva todistus evankeliumin sanoman

voimasta meidän aikanamme niille, jotka eivät vielä ole siitä osallisia. Kristillinen todistus ei kuitenkaan ole helppo tehtävä, kuten edellä mainitut tilastot uskonnollisesta vainosta osoittivat. Pahuuden ja epäoikeudenmukaisuuden vastustaminen saattavat aiheuttaa vastustusta ja väkivaltaa ja seurauksena voi olla kärsimystä.

Yhdessä kohti elämää -asiakirja tuo esille, miten uskon sanoittamiseen kuuluu myös haavoittuvuus ja Kristuksen esimerkin seuraaminen ristiä kantamalla (Fil. 2:5–11). Tästä kertovat myös monet edesmenneiden kristittyjen elämäkerrat sekä läntisessä että itäisessä kristillisessä perinteessä. Rooman valtakunnan aikaisten vainojen aikana marttyyrien veri oli kirkon siemen. Samoin nykypäivänä oikeudenmukaisuuden ja vanhurskauden tavoittelemisen on vahva todistus Kristuksesta. Jeesus yhdisti itsensä kieltämisen kutsuun seurata häntä (Mark. 8:34–38). Marttyyriutta ei kuitenkaan ole syytä ihannoita. Yhdessä kohti elämää -asiakirja korostaa, että kristillisessä todistuksessa luovutaan kaikesta väkivallasta ja syrjinnästä sekä vahvistetaan uskonnonvapautta, vapautta harjoittaa ja tunnustaa omaa uskoa. Uskon sanoittamiseen ja välittämiseen liittyy aikanamme vahva dialogisuus, jossa korostuu, että kaikki ihmiset on luotu Jumalan kuvaksi ja kaltaiseksi ja että tästä syystä kaikilla on sama ihmisarvo ja vapaus valita oma uskonto. Tätä tasavertaista ihmisarvoa on tärkeää edistää jatkossakin yhdessä luterilaisina ja ortodokseina.

Seurakuntien missionaarisuuden vahvistaminen ja ekumeeninen yhteistyö

On tärkeää, ettei uskon välittäminen jää pelkästään teoreettiseksi keskusteluksi. Miten voisimme yhdessä vahvistaa seurakuntien missionaarisuutta ekumeenisen yhteistyön kautta? Meillä luterilaisina olisi paljon opittavaa ortodoksisen perinteen kokemuksellisuudesta, liturgian aistillisuudesta ja ikoniperinteestä, jotka ovat tärkeä osa ortodoksisen kirkon missionaarista olemusta. Esimerkiksi Valamon luostarin ja sen kurssikeskuksen kutsuva ja avoin ympäristö on tärkeä myös lukuisille luterilaisen kirkon jäsenille ja edistää tällä tavalla myös kristittyjen ekumeenista yhteyttä.

Olisiko meillä syytä pohtia yhdessä, millä tavalla reagoimme aikamme haasteisiin ja miten tehostamme ihmisten kohtaamista vaikkapa seurakunnissamme? Jumalanpalveluselämässä voi helposti käydä niin, ettei sinne saapunut uusi ja vieras ihminen kohtaa toista ihmistä, mikäli hän ei uskalla ottaa kontaktia ja mennä puhumaan.

Onko seurakunnissamme heitä, jotka haluaisivat liittyä kirkkoihimme mutta eivät osaa tai uskalla hakeutua oikeaan paikkaan, kun eivät tunne ketään? Ortodoksiakerhot ympäri Suomen tekevät tässä merkittävää työtä, kuten luterilaisella puolella Alfa-kurssit, Majatalo-illat ja erilaiset matalan kynnyksen seurakuntatapahtumat. Voisiko näihin tapahtumiin mahdollisesti kutsua joskus puhujan myös toisesta kirkkokunnasta havainnollistamaan, että olemme osa yhtä kristillistä perhettä?

Entä mikä on uskonnonopetuksen rooli ja merkitys aikamme kristinuskon sanoittamisessa? Uskonnonopetuksesta on aikamme monia mielipiteitä, ja keskustelussa ilmenee valitettavan usein myös polarisoitumista. Arkkipiispa Elia, piispa Raimo Goyarrola ja piispa Teemu Laajasalo nostivat *Helsingin Sanomien* mielipidekirjoituksessa 12.3.2026 esille uskonnonopetuksen kehittämisen. Miten voisimme yhdessä kehittää uskonnonopetusta kouluissamme niin, että se vastaisi aikamme tarpeisiin?

Väitän että kirkkojemme missionaarisuus vahvistuisi myös merkittävästi, jos yliopistokoulutuksessa ja kirkkojemme henkilöstön työntekijäkoulutuksessa huomioitaisiin enenevässä määrin teologian missionaarinen olemus. Myös tällä saralla olisi mahdollista tehdä ekumeenista yhteistyötä yhä enemmän vaikkapa seminaarien, koulutusten ja ekumeenisten luentojen kautta. Tämä laajentaisi samalla myös akateemista ja tutkimuksellista tulokulmaa täällä Suomessa.

Myös kristinuskon globaali kehitys haastaa meitä sekä luterilaisina että ortodokseina. Miten vahvistamme seurakuntiemme missionaarista olemusta Suomen lisäksi ulkomaille suuntautuvassa lähetystyössä? Millä tavalla voisimme tutustua kirkkojemme tapaan välittää evankeliumia sanoin ja teoin yhteistyö- ja kumppanikirkkojemme kanssa? Monelle luterilaisen kirkon jäsenelle ortodoksinen lähetystyö on edelleen hyvin vierasta, ja usein oletetaan jopa, ettei sitä tehdä. Yksi mahdollisuus vahvistaa tietoa kirkkojemme kansainvälisestä toiminnasta voisi olla vierailta ekumeenisena työryhmänä Filantropia ry:n sekä luterilaisen kirkon lähetysjärjestön kumppanikohteissa ulkomailta. Tämä mahdollistaisi toistemme työhön tutustumisen konkreettisesti ja syventäisi samalla myös ekumeenista yhteyttä. Tämä antaisi myös mahdollisuuden maailmalla olevien kumppaniemme tukemiseen ja viestisi kristittyjen välisestä yhteydestä. Globaalin kristillisyyden näkökulmasta olisi myös tärkeää

antaa tukemme vainotuille kristityille ja huomioida erityisesti Lähi-idän kristittyjen vaikea tilanne.

Elämme aikaa, jossa digitalisaatio kehittyy nopeasti, ja tämä asettaa meille sekä luterilaisina että ortodokseina monia haasteita. Esimerkiksi YouTuben kautta välittyvä opetusaineisto voi olla tasoltaan ja laadultaan hyvin moninaista, eikä kristillistä opetusta etsivä, mahdollisesti sekulaarisesta ympäristöstä tuleva henkilö välttämättä osaa helposti arvioida opetuksen paikkansapitävyyttä ja teologista pohjaa. Tämän vuoksi olisi syytä pohtia, voisimmeko tehdä yhdessä jotain disinformaation estämiseksi. Tässä yhteydessä olisi myös tärkeää, että kirkkomme pystyisivät tarjoamaan vastapainoksi selkeää opetusta kristinuskon perusasioista.

Digitalisaatioon liittyy myös tiiviisti tekoälyn nopeasti kasvanut käyttö. Voisimmeko kristittyinä yhdessä hyödyntää tekoälyä myös ekumeenisena työkaluna? Tämä toki vaatii alan erityisosaamista. Kreikassa suunniteltu LOGOS-tekoäly, joka tuntee myös suomen kielen, on suunniteltu tunnistamaan, käsittelemään ja tulkitsemaan ortodoksista ja teologista kirkollista aineistoa. Tällaisesta vastaavasta työkalusta olisi varmasti hyötyä myös laajemmin kristillisessä ja ekumeenisessa kontekstissa.

Lähteet:

Bria, Ion (2013). *The Liturgy after the Liturgy. Orthodox perspectives on Mission*. Regnum Edinburgh Centenary Series vol. 17. Ed. Petros Vassiliadis. Oxford: Regnum.

Helsingin Sanomat 12.3.2026.

Mission in Context. *Transformation, Reconciliation, Empowerment. An LWF Contribution to the Understanding and Practice of Mission. 2004*. [Mission in Context doc](#)

Official Documents of the Holy and Great Council of the Orthodox Church 2016. [Official Documents - The Holy and Great Council of the Orthodox Church](#)

World Christian Database. Status of Global Christianity 2026.
[Status-of-Global-Christianity-2026.2b54be19fc0c.pdf](#)

Yhdessä kohti elämää: lähetys ja evankelioiminen muuttuvassa maailmassa. 2012. Together towards Life: Mission and Evangelism in Changing Landscapes 2012. [Together_towards_Life.pdf](#)

Yhteinen todistus 2023. Ett gemensamt vittnesbörd 2023.
[31664133_Kirkko_ja_toiminta_sisus_uusi_ilme_alle-48-s_21_10_04.pdf](#)

Zurlo, Gina A. & Johnson, Todd M. (2026). *World Christianity 2026: Anticipating the Future*. International Bulletin of Mission Research 50(1), 14–25.

[1] Yhdessä kohti elämää 2012, 20 (97).

[2] Yhteinen todistus 2023, 18.

[3] Yhdessä kohti elämää 2012, 17 (80–81).

[4] Yhdessä kohti elämää 2012, 17 (82).

[5] Yhdessä kohti elämää 2012, 18 (85).

[6] Bria 2013, 46.

[7] Lähetys kontekstissa. Muutos. Sovinto. Voimaannuttaminen 2004, 48. Katso Mission in Context doc

[8] Isä meidän -rukous - Iso katekismus - Luterilaiset tunnustuskirjat | Suomen ev.lut. kirkko

[9] Zurlo & Johnson 2026, 17, 19.

[10] Zurlo & Johnson 2026, 17, 19–20.

[11] Zurlo & Johnson 2026, 17.

[12] Status-of-Global-Christianity-2026.2b54be19fc0c.pdf Katsottu 28.9.2026.

[13] Zurlo & Johnson 2026, 15.

[14] Status-of-Global-Christianity-2026.2b54be19fc0c.pdf Katsottu 28.9.2026.

[15] Status-of-Global-Christianity-2026.2b54be19fc0c.pdf Katsottu 28.9.2026.

[16] Zurlo & Johnson 2026, 15.

[17] Yhdessä kohti elämää 2012, 19 (91).

II Kirkko ja juutalaisuus

Kirkko ja juutalaisuus -työryhmän opintomatka Varsovaan 7.–10. 12. 2025

Työryhmä toteutti tämän toimikauden opintomatkan Puolan pääkaupunkiin Varsovaan 7.–10. joulukuuta 2025. Matkalle osallistuivat työryhmän jäsenet **Harriet Haras, Daniel Weintraub, Pekka Lindqvist, Anu Antikainen, Ilona Blumgrund, Jussi Ikkala, Tomi Karttunen** ja **Laura Huovinen**. Matkan tarkoituksena oli syventää työryhmän jäsenten perehtyneisyyttä juutalaisuuden historiaan, nykypäivään ja juutalais-kristilliseen vuoropuheluun sekä vahvistaa yhteyksiä näillä alueilla toimiviin tutkijoihin, yhteisöihin ja kirkollisiin tahoihin.

Varsova on kohteena historiallisesti ja nykyhetkessä poikkeuksellisen merkittävä. 1800-luvulla suurin osa maailman juutalaisista asui Puolassa, ja toisen maailmansodan aikana kaikki tuhoamisleirit sijaitsivat maan alueella. Vain noin 10 % alueen yli 3 miljoonasta juutalaisesta säilyi hengissä - suurin osa heistä, koska olivat Puolan ulkopuolella kuten pakkosiirrettyjä Neuvostoliittoon. Ilahduttavasti Puola on jälleen elävän juutalaisen kulttuurin ja yhteisöelämän keskus sekä merkittävä paikka juutalais-kristillisen dialogin näkökulmasta. Elpymisen tarinaan ja sen osittaiseen haurauteen oli ja on kiintoisaa ja opettavaista perehtyä.

Opintomatkan ohjelma sisälsi tapaamisia ja vierailuja, joiden myötä perehdyttiin juutalaisuuden historiaan ja nykyisyyteen, uskontojen väliseen vuorovaikutukseen sekä kirkkojen rooliin dialogin rakentajina ja osapuolina. Matkan aikana tavattiin myös paikallisen luterilaisen kirkon edustajia piispa **Jerzy Samiec**in johdolla.

SUNNUNTAI 7.12.

(säilynyt synagoga ja ortodoksijuutalaisuus tänään)

Ryhmä saapui Varsovaan sunnuntaina iltapäivällä. Ohjelma alkoi välittömästi vierailulla ortodoksijuutalaisessa Nożyki-synagogassa ja tapaamisella rabbi **Yitzhak Rapoportin** kanssa. Nożyki-synagoga on valmistunut vuonna 1909 ja on ainoa läpi natsimiehityksen ajan ehjänä säilynyt edelleen sakraalikäytössä oleva synagoga. Synagoga säilyi, koska sodan vuosina natsimiehittäjät löysivät sille hyötykäyttöä hevostallina. Synagoga restauroitiin 80-luvulla. Rabbi Rapoport

kuvasi Varsovan juutalaisyhteisön elämää, hallinnollista rakennetta ja historiaa.

Rapoport ei ole itse varsinaisesti paikallisen juutalaisyhteisön palkkaama, vaan israelilaisen järjestön työhön lähettämä. Itselleen erityisen läheiseksi työmuodoksi hän kuvasi seurakunnan aktiivisimman joukon muodostavaa “miestenpiiriä”, joka kokoontuu ahkerasti synagogassa hänen johdollaan muun muassa Tooraa opiskelemaan. Hänen näkynsä on juutalaisyhteisön rakentaminen, jossa vähälukuisuudesta huolimatta Tooran opiskelu toteutuu päivittäin eräänlaisena juutalaisyhteisön läsnäolon tuntomerkinä. Hänellä oli kokemusta myös Wrocławin alueen, vanhan puolanjuutalaisten vahvan alueen, juutalaisesta seurakunnasta. Rabbi Rapoport henkilöi myös niitä Puolan juutalaisia, jotka joutuivat pakenemaan 1968 kommunistien antisemitistisen kampanjan myötä Ruotsiin ja Tanskaan. Tukholmassa on tätä perua varsin vahva entisten puolanjuutalaisten yhteisö.

MAANANTAI 8.12.

(juutalaisten de-assimilaatio, Polin-museo, reformijuutalaisuus)

Maanantaiaamun ensimmäinen ohjelma oli tapaaminen professori **Stanislav Krajewskin** kanssa. Krajewski on eläköitynyt Varsovan yliopiston filosofian professori, jolla on ollut keskeinen rooli paitsi Puolan juutalaisuuden tutkimuksessa, myös sen uudelleen elävöittämisessä. Prof. Krajewskin esityksen teemana olivat erityisesti Puolan juutalaisuuden vaiheet II maailmansodan jälkeen ja varsinkin ns. Puolan juutalaisuuden renessanssi, jota Krajewski hahmotteli termin de-assimilaatio kautta. Tämä viittaa kehityskulkuun, jossa juutalaisyhteisö kasvaa ja elinvoimaistuu sellaisten henkilöiden kautta, jotka ovat kommunistivallan aikana menettäneet kokonaan juutalaisen identiteettinsä ja kaikki käytännön sidokset juutalaiseen elämään, mutta ovat löytäneet tai löytämässä juutalaisen identiteettinsä uudelleen. Hän on kuvannut Puolan juutalaisuuden sodan jälkeistä historiaa uusimmassa teoksessaan *Small Numbers, Big Presence: Jews in Poland after World War II* (Peter Lang, 2024) sekä esim *Contemporary Jewry* -aikakausjulkaisussa vuonna 2023 ilmestyneessä artikkelissaan *The Concept of De-assimilation: The Example of Jews in Poland* (<https://doi.org/10.1007/s12397-023-09532-8>). Krajewski on myös aktiivinen toimija *International Council of Christians and Jews* -järjestössä (ICCI), ja hän on ollut Puolan *Council of Christians*

and Jews -järjestön (CCJ) perustaja ja pitkäaikainen varapuheenjohtaja. Hän sivusi esityksessään myös CCJ:n toimintaa Puolassa.

Krajewski kertoi, miten maaliskuun 1968 opiskelijamielenosoitukset ja antisemitistinen kampanja, joiden seurauksena monet jäljelle jääneistä Puolan juutalaisista emigroituivat ennen muuta Skandinaviaan, olivat merkittävä ja suuntaa näyttänyt sukupolvikokemus myös hänen juutalaiselle identiteetilleen. 1970-luvulla Puolan juutalaisuus oli häviämässä ja juutalaiset aiheet tabu, tuntematon osa historiaa ja nykypäivää. Vuonna 1989 tilanne ja ilmapiiri vapautuivat. Hitaan ja kivuliaan deassimilaatioprosessin seurauksena juutalainen puoli puolalaisesta identiteetistä on vahvistumassa joidenkin aiemmin juutalaisesta taustastaan tietämättömien keskuudessa. Lähes kaikki Puolan uskonnollisesti aktiiviset juutalaiset tulevat assimiloituneesta taustasta. Jiddiš ei kielenä enää elä maassa. Erityisesti amerikkalaisten tukijoiden ”maahantuoma juutalaisuus” ei perustu paikalliseen sanastoon, traditioihin, perintöön jne., vaan on muokkautunut Yhdysvaltoihin aikanaan muuttaneiden juutalaisten mukana. Alkuperäisestä puolalaisesta juutalaisuudesta on jäljellä vain pienen pieni osa.

Krajewski viittasi historiakatsauksessaan myös 1980-luvun taitteen merkittävään ilmiöön: Katolisen kirkon ollessa ainoa vasta-voima kommunistijärjestelmälle ja katolisten lehtien ollessa ainoita vapaamman ilmaisun kanavia, myös juutalaiset intellektuellit löysivät ilmaisukanavan katolisessa mediassa. Katoliset lehdet, kuten *Wież* (jonka päätoimittajaan ryhmä myöhemmin tutustui), julkaisivat myös ulkomaisten juutalaisten ajattelijoiden ja yhteiskunnallisten vaikuttajien tekstejä.

Myöhemmin samana päivänä ryhmä tutustui Puolan juutalaisuuden pitkään historiaan keskiajalta aina nykypäivään saakka esittelevään Polin-museoon (<https://polin.pl/en>). Museon koko on valtaisa, ja iltapäivän neljä tuntia eivät likimainkaan riittäneet edes museon perusnäyttelyn perusteelliseen läpikäyntiin. Mielenkiintoisen linkin päivän aiempaan ohjelmaan muodosti se, että Puolan nykypäivän juutalaisuutta koskevan osan tekstit ovat aiemmin samana päivänä tavatun professori Krajewskin laatimia. Suomalaisittain mielenkiintoisen lisämausteen tuo lisäksi se, että itse museorakennus on suomalaisen arkkitehtitoimiston luomus.

Aiemmin historiallinen Puola-Liettua oli tunnettu ”juutalaisten paratiisina” (*Paradisus Iudaeorum*), jossa heillä oli laaja itsehallinto ja kuninkaan suojele. Kun valtion keskusvalta heikkeni, myös tämä suo-

jelu mureni. Juutalaisten aseman heikkeneminen Puola-Liettuassa kytkeytyi suoraan valtakunnan sisäiseen epävakauteen, taloudelliseen kriisiin ja uskonnollisen ilmapiirin kiristymiseen 1600-luvun puolivälistä alkaen. Koska meillä tunnetaan suhteellisen huonosti varsinkin valtaväestön keskuudessa Puolan juutalaisten kohtaloiden tausta, selostettakoon tässä historiallisten vaiheiden pääpiirteet, jotka osaltaan johtivat myös 1900-luvun ja tämän päivän antisemitismiin holokaustikokemuksista huolimatta. Keskeisimmät syyt juutalaisten aseman historialliseen heikkenemiseen olivat:

1. Hmelnitskin kapina ja väkivaltaisuuDET (1648) ukrainalaisten kasakoiden ja Bohdan Hmelnitskin johdolla. Kasakat nousivat puolalaista aatelistoa vastaan, mutta viha kohdistui voimakkaasti myös juutalaisiin. Juutalaiset toimivat usein puolalaisen aatelin tilanhoidajina ja veronkerääjinä Ukrainassa. Kasakat näkivät heidät sortavan järjestelmän edustajina. Kapinan aikana kymmeniä tuhansia juutalaisia surmattiin, ja satoja yhteisöjä tuhoutui. Tämä murensi juutalaisten turvallisuudentunteen ja taloudellisen pohjan.

2. 1600-luvun puolivälissä Puola-Liettua joutui Ruotsin ja Venäjän hyökkäysten kohteeksi. Sodat raunioittivat kaupungit ja kaupankäynnin, joista juutalaisväestö oli riippuvainen. Kun valtio kärsi tappioita, uskonnollinen suvaitsevaisuus väheni. Juutalaisia alettiin syyttää vastoinikäymisistä tai yhteistyöstä vihollisten (kuten protestanttisen Ruotsin) kanssa.

3. Vastauskonpuhdistus ja uskonnollinen suvaitsemattomuus. Valtion heikentyessä ja ruotsalaisten hyökkäysten sekä 30-vuotisen sodan kiristettyä asenteita, sikäläinen katolinen kirkko sai enemmän valtaa ja se muuttui asenteellisesti aiempaa yksiaanisemmäksi ja torjuvammaksi toisin uskovia kohtaan. Myös juutalaisten oikeuksia rajoitettiin ja heihin kohdistuvat syytökset (kuten verirituaalisyytökset) yleistyivät. Juutalaisten oma keskuselin, Neljän maan neuvosto, lakkautettiin vuonna 1764, kun Puolan valtio pyrki keskittämään verotusta. Tämä heikensi juutalaisten mahdollisuutta ajaa omia etujaan.

4. Puolan jaot (1772–1795). Puola-Liettua lakkasi olemasta, kun Venäjä, Preussi ja Itävalta jakoivat sen alueet. Suurin osa juutalaisista päätyi Venäjän alaisuuteen. Venäjän keisarikunta oli huo-

mattavasti antisemiittisempi kuin vanha Puola-Liettua. Juutalaiset pakotettiin asumaan niin sanotulla asutusvyöhykkeellä, ja heidän liikkumistaan sekä ammatinharjoittamistaan rajoitettiin ankarasti. Juutalaisten kukoistus Puola-Liettuassa perustui vahvaan, lakiin perustuvaan kuninkaan suojeluun ja taloudelliseen vakauteen. Kun aateliston valta kasvoi kuninkaan kustannuksella ja valtio ajautui sotiin, juutalaiset menettivät suojelijansa ja joutuivat sosiaalisen sekä uskonnollisen vihan kohteiksi.

Illalla oli vielä vuorossa tapaaminen reformiseurakunnan rabbin **Malgorzata Kordowiczin** kanssa. Keskustelu rabbi Kordowiczin kanssa avasi uuden ikkunan Varsovan juutalaisyhteisön sisäiseen dynamiikkaan. Rabbi Kordowicz on myös aktiivisesti mukana *Scriptural Reasoning* -dialogissa. Mielenkiintoista suomalaisnäkökulmasta on se, että tässä dialogissa mukana oleva islamilainen yhteisö on ns. Gülen-liikkeen paikallinen, turkkilaisista koostuva seurakunta. Juutalaista osapuolta taas edustaa nimenomaan reformiseurakunnan rabbi.

Tapaamisen päätteeksi rabbi Kordowicz johdatti ryhmän pistäytymään juutalaiseen yhteisökeskukseen, joka on monenlaista kulttuuri-toimintaa toteuttava ja kaikille juutalaisille palveluja tarjoava kulttuurikeskus. Huomattavaa on, että Varsovan juutalaisyhteisön rakenne on niin sanottu yhtenäisseurakunta, jossa katto-organisaationa on vain yksi yhtenäinen juutalaisyhteisö, mutta sen alla toimii eri suuntauksia edustavia seurakuntia. Varsovassa tämän yhteisön muodostavat ortodoksi- ja reformiyhteisö. Toimivaa konservatiiviseurakuntaa ei tällä hetkellä ole, ja kaupungissa toimiva *Habad Lubavitch* -liike taas pysyttelee itsenäisenä. Lisäksi on olemassa erillisenä pysytellyt pieni reformisynagoga, jonka toimintaa molemmat tapaamamme rabbit kuvasivat hiipuvaksi.

TIISTAI 9.12.

(Luterilainen kirkko ja teologinen akatemia, juutalainen hautausmaa ja Wiesz-aikakauslehti)

Tiistaiaamun aloitti vierailu luterilaisen kirkon keskuksessa. Luterilainen kirkko (*Kościół Ewangelicko-Augsburski w Rzeczypospolitej Polskiej / The Evangelical Church of the Augsburg Confession in the Republic of Poland*; <https://en.luteranie.pl/>) on 61 000 jäsenellään

vähemmistökirkko Puolassa, mutta samalla maan suurin protestanttinen kirkko. Kirkon konsistorin toimisto ja piispanistuin sijaitsevat Varsovassa. Seurakuntia kirkolla on 133.

Ryhmän isäntinä toimivat piispa **Jerzy Samiec**, kirkon kansainvälisten suhteiden johtaja **Anna Wrzesińska** ja teologisen akatemian professori **Jerzy Sojka**. Edellä mainituista professori Sojka on ollut aktiivinen juutalais-kristillisten suhteiden saralla, ja hän on toiminut vuoteen 2024 saakka Puolan *Council of Christians and Jews* -järjestön varapuheenjohtajana. Mielenkiintoista oli kuulla, miten eivät vain juutalaiset vaan myös esimerkiksi luterilaiset saivat kärsiä natsihallinnon aikana. Kirkon II maailmansotaa edeltäneen ajan luterilainen piispa Juliusz Bursche ja hänen perheensä murhattiin, Bursche itse Dachausa Hitlerin käskystä. Hänen viakseen luettiin mm. kirkon puolalaistaminen.

Aamupäivän päätteeksi professori Jerzy Sojka johdatti ryhmän luterilaisen kirkon keskuksesta ekumeeniseen Kristilliseen teologiseen akatemiaan (*ChAT, Christian Theological Academy*; <https://chat.edu.pl/en/>), jonka uudehko toimitalo sijaitsee hieman kaupungin keskustan ulkopuolella Stodowiecín kaupunginosassa. Korkeakoulu on toiminut jo 60 vuoden ajan, ja sillä on täydet akateemiset tutkinto-oikeudet. Opetusta annetaan kahdessa tiedekunnassa, teologian ja sosiaalitieteiden tiedekunnassa. Teologisessa tiedekunnassa on evankelinen, ortodoksinen, vanhakatolinen ja helluntailainen linja.

Ryhmän ohjelma jatkui teologisen akatemian tiloissa keskustellulla Sisar **Katarzyna** (Kasia) **Kowalskan** kanssa. Sisar Kowalska on roomalaiskatolisen *Notre Dame de Sion* -nunnajärjestön (tunnetaan yleisesti nimellä *Sisters of Sion*) jäsen. Hän on paitsi puolalaisen juutalais-kristillisen dialogin ja yhteistyön keskeisiä vaikuttajia, myös *International Council of Christians and Jews* -järjestön varapuheenjohtaja. Keskustelun päätteeksi Sisar Kowalska johdatti ryhmän tutustumaan Varsovan juutalaiseen hautausmaahan (<https://cmentarzydowski.pl/en/about-cemetery/>). Hautausmaa on harvinaisuus, sillä se säästyí tuholta läpi koko natsimiehityksen.

Hautausmaalta ryhmä siirtyi vielä päivän viimeiseen tapaamiseen katolisen *Wież*-aikakausjulkaisun (<https://wiez.pl/>) toimitiloihin, missä käytiin keskustelu Wiezin päätoimittajan ja katolisen mielipidevaikuttajan **Zbigniew Nosowskin** kanssa. Nosowski on myös aktiivinen toimija katolis-juutalaisten suhteiden saralla, esimerkiksi Puolan CCJ:ssä. Mielenkiintoisena yksityiskohtana hän kertoi luterilaisille

kuulijoille, että Dietrich Bonhoefferin elämäkerran ja kirjoitusten julkaiseminen 1970-luvun alussa auttoi älyllisesti kehittämään demokraattista vastarintaliikettä Puolassa. Nosowskin suhde katolisen kirkon nykytilaan Puolassa oli kriittinen. Wiesz-lehti on tullut tunnetuksi muun muassa kritiikistään sitä kohtaan, miten Puolan katolinen kirkko on käsitellyt tai jättänyt käsittelemättä menneisyyden ja lähihistorian hyväksikäyttötapauksia kirkon piirissä. Nosowski suhtautui skeptisesti tulevaisuudennäkymiin kysyttäessä puolalaisten halukkuutta käsitellä avoimesti holokaustin ajan tapahtumia ja puolalaisten katolisten osallisuutta juutalaisten vainoamiseen. Hän näki tässä muutoksen tapahtuneen: jos tätä olisi kysytty 20 vuotta sitten, hän olisi vielä ollut toiveikkaampi, mutta ilmapiiri on koventunut.

Tässä kuultiin samoja kaikuja kuin Sisar Kowalskan kuvaamissa tilanteissa viime vuosilta ja kuukausilta, joissa holokaustin muistoa esillä pitävät tahot (esim. järjestäessään muistotilaisuuksia) saattavat kohdata hyvinkin aggressiivisia reaktioita jopa yksittäisten katolisten pappien taholta. Esimerkiksi Puolan Council of Christians and Jews järjestäessään vuotuisen holokaustin muistotapahtuman Varsovassa Nozyki-synagogan tuntumassa, joutuu kokoontumaan viereisen katedraalin pihamaalla, koska katedraaliin he eivät voi mennä kirkkoherran antisemitistisyyden vuoksi, puhumattakaan siitä, että häntä voitaisiin pyytää puhujaksi.

KESKIVIIKKO 10.12.

(Varsovan ghetto, gheton säilynyt arkisto)

Viimeisen päivän ohjelma alkoi Sisar Kasia Kowalskan opastamana kävelykierroksella Varsovan gheton alueella ja päättyi tutustumiseen Emanuel Ringelblumin ja Oneg Shabbat -ryhmän kokoamaan ja kätkemään sekä sittemmin löydettyyn Varsovan gheton arkistoon, joka on koottu Jewish Historical Instituten tiloihin (<https://www.jhi.pl/en/visit-us>).

Kävelykierros gheton alueella teki tärkeällä tavalla eläväksi kaupungin juutalaisten historiaa ja kohtaloa toisen maailmansodan aikana. Varsovan gheton tuhoamisesta huolimatta alueella on edelleen nähtävissä joitakin tuholta säilyneitä rakennuksia sekä muutamia jäänteitä esimerkiksi gheton muurista. Alueelle pystytetyt muistomerkit kertovat niin yksittäisistä ihmiskohtaloista kuin laajemmin esimerkiksi gheton kapinasta, joka oli muurien sisään suljettujen juutalaisten epätoivoinen yritys nousta sortajiaan ja vainoajiaan vastaan.

*Jewish Historical Institut*en museossa on esillä Ringelblumin arkisto -nimistä kokoelmaa. Historioitsija **Emanuel Ringelblum** ja maanalainen *Oneg Shabbat* (Sapatin ilo) -ryhmä keräsivät aineistoa Varsovan gheton asukkaista ja heidän elämästään. Ryhmän jäsenet onnistuivat keräämään huomattavan määrän aineistoa, joka haudattiin maitotonkassa ja metallilaatikoissa maan alle silloin, kun natsit tyhjensivät Varsovan ghettoa. Yhden holokaustista selvinneen *Oneg Shabbat* -ryhmän jäsenen avulla arkistot löydettiin sodan loputtua Varsovan raunioista. Arkisto haudattiin kolmessa osassa, ja yhtä osuutta ei edelleenkään ole löydetty.

Näyttelyn nimi "*What we've been unable to shout out to the world*" on suora lainaus *Oneg Shabbat* -ryhmän jäseneltä, joka kirjoitti sanat haudatessaan arkiston ensimmäistä osaa maahan. *Oneg Shabbat* -ryhmän ponnistus arkiston keräämisessä ja piilottamisessa oli todella vaikuttavaa. Sen ihmeellinen selviäminen ja osittainen löytäminen oli monelle meistä liikuttava ja merkityksellinen kokemus. Varsovan gheton historia oli useimmille meistä ennen matkaa melko tuntematon, ja se samoin kuin koko Puolan juutalaisten kohtalo aukeni uudella tavalla arkistoon tutustuessa. Säilyneet postikortit, kirjeet ja piirrookset toivat gheton asukkaiden tunteet, pelot ja muistot lähelle, ja niiden säilyttämiseksi nähty vaiva tuntui uskomattomalta, kun ottaa huomioon minkä puutteen ja sorron alla *Oneg Shabbat* -ryhmän jäsenet tekivät riskialtista työtään. Ringelblumin arkiston soisi saavan yleisessä tietoisuudessa vielä enemmänkin huomiota.

ARVIOINTIA

Oli avartavaa tutustua aiempaa monitahoisemmin ja lähemmin yhden Itämeren maan ja samalla juutalaisten joukkotuho keskuksen juutalaisuuden historiaan ja siihen kehitykseen, mikä saksalaisen ideologisen antisemitismin ohella johti juutalaisten tilanteen heikkenemiseen, vainoihin ja lopulta joukkotuhoon. Tilanne ei kääntynyt kuin taikauskusta myönteiseksi toisen maailmansodan jälkeen, vaan sodan raaistamana oli heti Saksan jo antauduttua edelleen vainoa, ja vuoden 1968 antisemitistinen kampanja sekä myös nykypäivän heikkenevä tilanne, joka heijastuu osin myös Puolaan, opetti varsinkin Australian hanukka-juhlaan kohdistuneen iskun kontekstissa pitämään silmät auki ja jatkamaan antisemitismin vastaista työtä myös Suomessa ja työryhmän näkökulmasta etenkin kirkollisessa kontekstissa - myös ekumeenisesti.

Kontaktien luomisen ja verkostoitumisen ohella matkan antiin kuuluvat myös lukuisat pienet merkille pannut seikat. Tällaisiin mielenkiintoisiin seikkoihin kuuluu muun muassa se, että myös Varsovassa toteutetaan kolmen uskonnon *Scriptural Reasoning* -dialogia pitkälti samaan tapaan kuin työryhmän toteuttamana on Suomessa toteutettu jo vuosien ajan. Erityispiirteitä Varsovassa toteutettavassa kanssakäymisessä ovat reformijuutalaisen yhteisön aktiivisuus ja keskeinen rooli ja toisaalta myös meillä tuntemattoman (joskin kansainvälisesti hyvin tunnetun) gülenistiliikkeen mukanaolo toistaiseksi ainoana muslimiorganisaationa.

Keskusteluissa ICCJ:n varapuheenjohtajan, sisar Kowalskan, kanssa pohdittiin mahdollisuutta tuoda suomalainen *Kirkko ja juutalaisuus* -ryhmä tiiviimmin ICCJ:n yhteyteen. Yhteistyö juutalais-kristillisten suhteiden kansainvälisellä kentällä on arvokasta. Omin päätöksin voimme taloudellisten voimavarojen salliessa tiivistää oma-aloitteisestikin ICCJ:n kokousten ja sen piirissä tuotettujen materiaalien seurantaa ja niiden esillä pitämistä mahdollisesti yhteistyössä esimerkiksi ruotsalaisten ja puolalaisten kanssa. Ehkä voisimme esimerkiksi webinaarien sarjan kautta kartoittaa muutenkin Itämeren ympäristön kristillis-juutalaisten suhteiden nykytilaa, kun myös Liettuassa on Varsovan tapaan uusi komea **Rainer Mahlamäen** suunnittelema juutalaisuuden historian museo.

Kristittyjen ja juutalaisten kansainvälisen neuvoston konferenssi Hannoverissa 2026

“Repentance, Repair, and Reconciliation: Religious Resources for Tumultuous Times”.
Hannoverissa 12.–16.7.2026

Christian Seppänen

Konferenssin keskeinen anti oli, että katumus, korjaaminen ja sovinto eivät ole vain abstrakteja teologisia käsitteitä vaan suhteisiin, muistiin ja vastuuseen liittyviä käytäntöjä. Juutalainen *teshuva*, kristillinen *metanoia* ja islamilainen *tawba* kuvaavat eri tavoin palaamista, suunnanmuutosta ja vastuuseen astumista. Kokonaisuuden kannalta tärkeimmäksi oppimiseksi nousi ajatus, että aito korjaaminen erotetaan pelkästä pahoittelusta totuuden tunnustamisella, vastuun kantamisella ja konkreettisella muutoksella. Sovinto ei peitä haavoja, vaan tuo ne näkyviin tavalla, joka mahdollistaa yhteisen tulevaisuuden rakentamisen. Konferenssi vahvisti käsitystä siitä, että syvä kuunteleminen, dialogissa pysyminen ja pyhien tekstien yhteinen lukeminen ovat välttämättömiä taitoja myös Suomen ev.-lut. kirkon juutalais-kristillisessä dialogissa. Erityisen sovellettavia olivat Scriptural Reasoning -metodi, Deep Listening -työskentely sekä Staying in Dialogue -harjoitukset.

Keskeinen sisältö

Täysistunto 1: terminologiset ja käsitteelliset lähestymistavat

Ensimmäinen istunto jäseni katumuksen, korjaamisen ja sovinnon käsitteitä juutalaisessa, kristillisessä ja islamilaisessa perinteessä. Juutalaisuudessa keskeiseksi nousi *teshuva* eli palaaminen; kristillisessä perinteessä katumuksen prosessiin liittyivät *contritio*, *confessio*, *absolutio*, *satisfactio* ja *restitutio*; islamilaisessa näkökulmassa *tawba* ymmärrettiin ennen kaikkea paluuna Jumalan puoleen. Erityisen tärkeä kysymys oli, voiko yhteisö katua tai voiko joku katua toisen puolesta. Johtopäätös oli, että toisen sisäistä katumusta ei voi tehdä tämän puolesta, mutta yhteisö voi ja sen pitää kantaa vastuuta historiansa seurauksista ja erottautua julkisesti väärästä.

Täysistunto 2: liturgia, rituaali ja yhteisöllinen katumus

Toisessa istunnossa käsiteltiin sitä, miten katumus, korjaaminen ja sovinto tulevat näkyviksi rituaaleissa. Juutalaisessa liturgiassa Yom Kippur ja yhteisölliset synnintunnustukset näyttäytyivät tärkeinä esimerkkeinä. Ortodoksisessa kristillisessä ajattelussa synti hahmottui juridisen syyllisyyden sijasta sairautena ja parantumisen tarpeena. Paneelissa nousi esiin myös moniuskontoisten rituaalien mahdollisuus ja ongelmallisuus: yhteisiä rituaaleja voidaan rakentaa, mutta niiden tulee välttää toisen tradition vääristämistä.

Täysistunto 3: eettiset lähestymistavat

Kolmas istunto kysyi, mitä uskonnolliset traditiot voivat antaa yhteiskunnalliselle sovinnoille. Tärkeäksi oppimiskysymykseksi muodostui ero pahoittelun ja aidon korjaamisen välillä. Aito korjaaminen edellyttää väärän tunnustamista, vastuun ottamista, konkreettisia tekoja ja tulevaisuuden rakentamista. Korjaaminen ei ole vain menneisyyden kommentointia vaan kääntymistä kohti lähimmäistä.

Täysistunto 4: käytännölliset lähestymistavat

Neljäs istunto toi esiin uskontojen välisen työn käytännöllisiä muotoja. Esillä oli julkisia ja symbolisia keskusteluja, suojattuja ja yksityisiä keskusteluja sekä sisäisiä yhteisökeskusteluja. Kaikilla näillä on eri tehtävä: julkinen keskustelu antaa näkyvyyttä, suojattu keskustelu mahdollistaa johtajien luottamuksen rakentamisen ja sisäinen keskustelu auttaa yhteisöä käsittelemään omia jännitteitään. Tärkeäksi jäi ajatus, että dialogi on arvokasta myös itsessään, ei vain välineenä jonkin ulkoisen tavoitteen saavuttamiseen.

Täysistunto 5: loppurefleksio ja planetaarinen vastuu

Päätösisistunto laajensi katumuksen ja korjaamisen ekologisiin ja globaaleihin kysymyksiin. Keskeinen oivallus oli, että vahinkojen ollessa kollektiivisia ja koko maailmaa koskevia tarvitaan myös kollektiivista vastuuta. Ihmiset eivät voi odottaa deus ex machina -ratkaisua, vaan korjaaminen on ihmisten ja yhteisöjen tehtävä. Deut. 20:19 nousi esiin periaatteena, jonka mukaan ihmisen ei tule tuhota luomakuntaa suoraan eikä epäsuorasti.

Työpaja A3: Staying in Dialogue

Työpaja tarjosi konkreettisia harjoituksia dialogissa pysymiseen tilanteissa, joissa luottamus murenee. Keskeiset harjoitukset olivat omien tuntemusten nimeäminen, dialogin murtumiskohtien tunnistaminen paineen alla sekä “staying in the room” -työskentely. Työpajan tärkein periaate oli, että dialogissa pysymistä tulee tavoitella ja sitä voi harjoitella.

Työpaja C4: Deep Listening

Deep Listening -työpajassa keskeisiä olivat kuuntelemisen säännöt ja Otto Scharmerin neljä kuuntelemisen tasoa: downloading, factual, empathic ja generative. Työpaja osoitti, että vaikeissa dialogeissa pelkkä faktuaalinen kuuntelu ei riitä; tarvitaan empaattista kuuntelua, jossa toinen nähdään omasta kokemusmaailmastaan käsin. Generatiivinen kuuntelu avaa mahdollisuuden uuteen yhteiseen toimintaan, mutta tälle tasolle pääseminen ei välttämättä ole helppoa.

Työpaja D5: Scriptural Reasoning

Viimeinen työpaja oli erityisen merkityksellinen, koska sen metodi on tuttu Suomen Kirkko ja juutalaisuus -työryhmän kuuntelevan keskustelun dialogeista. Työpajassa luettiin rinnakkain Luuk. 15:3–7, Az-Zumar 39:53–54 ja Yoma 86b. Kaikissa teksteissä katumus ja palaaminen ovat mahdollisia, mutta painotukset eroavat: kristillisessä tekstissä Jumala toimii aktiivisesti etsijänä, islamilaisessa tekstissä korostuu Jumalan armollisuus mutta myös katumuksen aikaraja, ja juutalaisessa tekstissä katumus saa niin suuren painon, että se on jopa Heprealaisen Raamatun käskyä suurempi. Scriptural Reasoning osoittautui tilaksi, jossa yhtymäkohdat ja erot voidaan pitää yhtä aikaa näkyvissä.

Bergen-Belsenin muistopaikkavierailu

Bergen-Belsenin muistopaikkavierailu konkretisoi konferenssin teemat. Paikka muistuttaa siitä, että kirkkojen katumus, juutalais-kristillinen dialogi ja Shoahin jälkeinen teologinen uudelleenarviointi eivät ole abstrakteja kysymyksiä. Vierailu nosti esiin myös Bergen-Belsenin monikerroksisen historian: neuvostosotavangit, vaihtoleirin, juutalaiset vangit, Anne Frankin, Varsovan kansannousun puolalaiset sotavangit ja vapautuksen jälkeisen humanitaarisen katastrofin.

III Luther-kongressi 70 vuotta – juhlakokoontuminen 2026

15. kansainvälinen Luther-kongressi Aarhusissa 9.–14.8.2026

Tomi Karttunen ja Kari Kopperi

15. kansainvälinen Luther-kongressi muisti 70 vuotta sitten samoin Aarhusissa pidetyn Luther-kongressin ja sen järjestelyissä keskeisessä roolissa olleen professori Regin Prenterin elämäntyötä. Juhlavuotta kunnioitettiin pyrkimällä tuomaan Luther-tutkimuksen historiallinen ja systemaattinen puoli vuorovaikutuksen nykypäivän kanssa. Noin 200 osallistujaa osallistui luentoihin, seminaareihin, aamuhartauksiin, ekskursioihin ja vastaanottoihin. Kongressi päivitti tietämystä Luther-tutkimuksesta ja sen verkostoista meillä ja muualla sekä haastoi pohtimaan ja käymään keskustelua luterilaisen perinteen ja nykypäivän kontekstin vuorovaikutuksesta ja kestävästä tavoista tehdä johtopäätöksiä eri tutkimuksen alojen tuloksista ideologisoimatta tutkimusta.

Keskeinen sisältö

Konferenssin teemana oli ”*Veni Creator Spiritus. Luottamus ja tulevaisuus*”. Kokouksella haluttiin paitsi tuoda Luther-tutkimuksen tulokset ja kysymykset vuoropuheluun nykyhetken kanssa myös kunnioittaa edesmenneen Aarhusin yliopiston dogmatiikan professorin ja merkittävän tanskalaisen Luther-tutkijan Regin Prenterin muistoa. Prenter oli keskeisesti synnyttämässä Luther-kongressien jatkumoa ja isännöi ensimmäistä kongressia juuri Aarhusissa v. 1956. Hän toi väitöskirjallaan *Spiritus Creator* (1943) aiempaa vahvemmin esiin Lutherin teologiassa hieman pimentoon jääneen Pyhän Hengen toimintaa käsittelevän tematiikan.

Kongressissa tuotiin esiin myös Prenterin varhaiset yhteydet anglikaaneihin, tiukka luterilainen vaihe ja myöhäisen Prenterin ekumeeninen avautuminen roomalaiskatoliselle teologialle Vatikaanin toisen kirkolliskokouksen myötä. Hän ystävystyi konsiiliteologi Yves Congarin kanssa ja arvosti etenkin tämän maallikkouden teologiaa. Prenter

oli muutaman vuoden 1960-luvulla myös Strasbourgin ekumeenisen instituutin professorina.

Rakenteellisesti kongressissa vaihtelivat niiden sarjassa jo totunnaiseen tapaan luennot, seminaarit, lyhytluennot, pari ekskursiota sekä paikallisen tuomiokirkkoseurakunnan organisoimat aamuhartaudet sekä vastaanotto eri tilassa joka ilta. Ekskursio Viborgiin tarjosi tilaisuuden LML:n presidentin, Viborgin piispan **Henrik Stubkjaerin** tervehdyssanoille. Hän viittasi mm. Augsburgin tunnustuksen juhlavuoden valmisteluihin. Toinen ekskursio keskittyi tanskalaista ylhäisaatelia edustavan Rosenkrantzin suvun hautakirkon ja kartanon merkitykseen osana tanskalaista reformaatio- ja valtiollista historiaa 1500-luvulta lähtien. Jälkipolvien edustaja on ollut mm. Tanskan pääministerinä.

Kokoustila Aarhusin yliopistolla, joka on keskeinen modernin tanskalaisen arkkitehtuurin ilmentymä, oli sekin kuin Kalevan kirkon sali hieman pienemmässä koossa saarnatuoleineen kaikkineen – joskin ilman urkuja. Suomalaisia oli mukana mukavasti, ehkä tusinan verran. Osalla oli puoliso mukana. Heille oli järjestetty omaa ohjelmaa luentojen ajaksi.

Maanantain luentojen teemat käsittelivät tulevaisuutta, luomista ja lunastusta sekä eskatologiaa ja apokalyptiikkaa Lutherin ja luterilaisessa teologiassa. Merkille pantavaa on, että Lutherin teologian apokalyptinen luonne ja viittaukset paaviin antikristuksena ovat saaneet uutta merkittävyyttä nykyisessä kontekstissa, jossa niin idässä kuin lännessä apokalyptinen kuvasto on myös poliittisessa retoriikassa yleistynyt.

Tiistaina käsiteltiin materiaalisuutta, sakramentaalisuutta ja ruumiillisuutta Lutherin teologiassa. Feministisestä näkökulmasta tätä tarkasteli **Kirsi Stjerna**. Tuolloin puheenjohtajana toimi **Sini Mikkola**. Jonkin verran prof. Stjerna sai vastattavakseen kriittisiä kysymyksiä siitä, miten hän on ottanut huomioon käsitteiden historialliset merkitykset ja 1500-luvun kontekstin sekä esimerkiksi silloiset tieteelliset käsitykset luonnosta ja ihmisestä tehdessään johtopäätöksiä 2000-luvun tilannetta ajatellen. Poimitaanko vain joitakin teemoja ja jätetään muut vähintään katveeseen?

Keskiviikon aamupäivänä oli vuoro lyhyille esitelmille (short presentations). Tarjolla oli yli 50 esitelmää, jotka oli ripoteltu kymmeen kanavaan. Näissä nuoret tutkijat esittelivät väitöskirjahankkeitaan ja kokeneet tutkijat raportoivat joko valmistuneista tutkimuksista tai käynnistyneistä hankkeista. Iltapäivän ekskursio suuntautui Hornslettin kirkkoon, Rosenholmin linnaan ja Ebelftoftiin.

Torstaina olivat esillä laki ja evankeliumi vaatimuksena ja lohduksena, Pyhän Hengen toiminta sekä globaalin etelän näkemykset Pyhän Hengen toiminnasta luterilaisen ja ekumeenisen teologian näkökulmasta sekä kristillinen toivo edistyksen ja epätoivon välissä. Erityisen mielenkiintoinen oli **Leopoldo Sanchezin** luento, jossa hän hyödynsi Heidelbergin disputaatioon sisältyvää Lutherin rakkauden teologiaa työssä erilaisten syrjäytyneiden ihmisten, esimerkiksi maahanmuuttajien, parissa.

Perjantaina oli sosiologian professorin **Detlef Pollackin** luento kristillisen uskon merkityksestä kriisiaikoina. Hän pani merkille, että läntisen Euroopan kirkkoissa koronapandemiaa tulkittiin jokseenkin yksituumaisesti sekulaarissa viitekehyksessä eikä pohdittu sitä, mitä Jumala haluaa sen kautta sanoa. Toisin menettelivät esimerkiksi ortodoksiset kirkot Kreikassa ja Keski-Euroopassa, jotka tulkitsivat kulkutaudin joko Jumalan rangaistuksena tai hänen antamanaan koettelemuksena. Pollack tulkitsi tämän kuvastavan syvää muutosta kristillisen uskon maailmankuvallisessa tehtävässä. Sivuhuomautuksena voi todeta, että Dietrich Bonhoeffer teki saman havainnon 1940-luvun alun vankilakirjeissään. Jos järjestelmät eivät aivan petä, kristilliset kirkot näytävät hyväksyvän tämänpuoleisen tulkintaraamin. Jumalan tuomisen mukaan selitykseen ei uskota saavan yhteiskunnallista hyväksyntää. Toisin oli kirkkojen tulkintakehikko 1600-luvulle asti. Jumalan toimintaa historiallisten tapahtumien taustalla ei kiistetty. Johtokysymys esitelmässä oli, mistä poliittisista, sosiaalisista ja taloudellisista kontekstuaalisista tekijöistä sekä uskonnon sisäisistä dynamiikoista kristillisten maailmantulkintojen hyväksynnän muutos johtuu.

Perjantai päättyi juhlavaan illalliseen AROS-taidemuseon 8. kerroksessa. Illallisen aikana kuultiin, että seuraava Luther-konferenssi järjestetään elokuussa 2030 Augsburgissa. Tällä juhlistetaan käynnissä olevaa Augsburgin tunnustuksen 500-vuotisjuhlaa. Osallistujat toivotettiin tervetulleiksi kokoukseen, jonne toivottiin mukaan runsaasti myös nuoria tutkijoita. Samalla ilmoitettiin, että konferenssin jatkokomitean (Continuation Committee) puheenjohtajana toimii tanskalainen Anna Vind.

Itselleni (TK) uusi tuttavuus oli dialogia ja relationaalista ontologiaa Lutherin, Kierkegaardin ja Bonhoefferin tekstien pohjalta käsitelleen seminaarini pj. professori **Claudia Welz**, joka on pitkän linjan Kierkegaard-tutkija, saksalaistaustainen teologisen etiikan ja uskonnonfilosofian professori Aarhusissa sekä myös Suomessa Turun Polin-instituutissa tutkijavieraana ollut kristillis-juutalaisten suhteiden tuntija.

Kari Kopperille konferenssi tarjosi mahdollisuuden esitellä vuonna 2025 ilmestynyttä tutkimusta *Theology of Paradoxes*. Martin Luther's Disputation in Heidelberg 1518. Tutkimus oli yksi teema Lutherin disputaatioita käsittelevässä seminaarissa sekä monissa konferenssin aikana käydyissä keskusteluissa. Kirja oli näyttävästi esillä keskeisten kustantajien kirjanäyttelyssä.

Johtopäätökset, suositukset, toimenpiteet

Historiallista ja historiallis-systemaattista tutkimusta on kongressissa edelleen esillä runsaasti. Toisaalta jo sen tosiasian takia, että kongressin suunnittelussa oli painotettu historiallis-teologisen tutkimuksen ja nykypäivän välisen suhteen tuomista keskusteluun, myös soveltavalla sekä konstruktiiivisella tutkimuksella oli vahvasti oma roolinsa. Tarvittaisiin enemmän keskustelua niistä periaatteista, joiden pohjalta voidaan historiallisesta Lutherin teologiasta tai luterilaisesta teologiasta tehdä johtopäätöksiä nykyistä teologista keskustelua ajatellen. Tällä on merkitystä myös kirkollisia ja ekumeenisia sovelluksia ajatellen. Tanskan kontekstissa Luther-tutkimuksen ekumeeninen ulottuvuus ei painottunut samaan tapaan kuin Suomessa, mikä oli myös odotettavissa.

Odotettavissa oli myös reformaation valtiollisen vaikutuksen avaaminen etenkin ekskursioiden myötä. Aarhusin piispa painotti-kin yliopiston, kaupungin ja kirkon toimivaa yhteyttä ja kykyä toimia yhdessä, vaikka maailmaa katsotaankin hieman eri vinkkeleistä ja käsitykset myös eroavat. Hän painotti myös postsekulaarina aikana sen tärkeyttä, että teologia vaikuttaa myös yhteiskunnassa edelleen, kun kerran kristillinen usko yhtenä keskeisenä merkitysten lähteenä on postsekulaarin avautumisen myötä aiempaa helpompaa nostaa esiin keskusteluun. Tämä edellyttää myös esimerkiksi eri uskontojen läsnäoloa maissamme sekulaarin todellisuuden ohella. Näistä asioista tarvittaisiin myös meillä enemmän keskustelua. Sillä on merkitystä myös vaikutustyön ja strategisen suunnittelun sekä kansainvälisen työn näkökulmasta, ei vain kirkon toiminnan tukemista ajatellen. On tärkeä tutustua Luther-tutkimuksen virtauksiin, etenkin nuoriin tutkijoihin Suomessa, sekä hyödyntää näitä verkostoja ei vain kansallisesti vaan myös Luterilaisen maailmanliiton parissa. Nyt LML:sta oli läsnä **Theo Dieter** sen lisäksi, että Henrik Stubkjaer esitti tervehdyssanat.

IV Ekumeenista missiologiaa

*Messiaaninen juutalaisuus kirkon lähettyksen peilinä
Kommentti Richard Harveyn esitelmään
Kylväjän missiologisessa symposiumissa 5.6.2026*

Tomi Karttunen

Peili kirkon ja Israelin kansan edessä

Kiitän **Richard Harveytä** kiintoisasta, ajatuksia herättävästä pape-rista. Meidän on todellakin myös luterilaisina kristittyinä ja ekumee-nisesti kohotettava messiaanisten juutalaisten todellisuuden meille muodostama peili silmiemme eteen. Heillä on oma teologinen ja missiologinen väitteensä Israelin, kirkon ja kansojen välisestä suh-teesta. Heidät voidaan nähdä, kuten Richard Harvey toteaa, ”Jumalan antamana peilinä auttamassa kirkkoa tunnistamaan alkuperänsä, tutkimaan lähetystään ja kuvittelevaan tulevaisuutta.”

Tämä Pyhän Hengen kirkastama peili vahvistaa tajua siitä, että meitä kannattaa yhteinen juuri Luojamme ja Lunastajamme suun-nitelmissa. Henki kutsuu meitä kaikkeen totuuteen ja rakkauteen ja näkemään ja myös tervehdyttämään sitä, mikä on vioittunut, vää-ristynyt ja este täyden kristillisen identiteetin ja Jumalan tahtoman ihmisyyden kasvulle - hänen kuvakseen luotuina. Ymmärrämmekö, että emme ole kristittyinä korvanneet Israelia vaan liittyneet samaan Jumalan suunnitelmaan?

Ekumeniassa olemme oppineet, että identiteettiämme ei lopulta vahvista sen korostaminen, että emme ole kuten muut kristityt. Meitä vahvistaa se, että yhdessä Kristuksen ruumiin tai Jumalan kansan jäsenenä, toisiamme täydentäen, voimme entistä paremmin olla kris-tillisen uskon pohjalta yhteisellä asialla. Voimme tavoittaa ja auttaa enemmän ihmisiä voimiamme yhdistäen kuin toisiamme vastaan kiivaillen tai toisiamme ylenkatsoen. Sitä mukaa kuin sovinto teologi-sesti ja käytännöllisesti etenee, voi samalla yhteinen missio vahvistua käytännön sanoissa ja teoissa.

Viime vuonna vietettiin Nikean kirkolliskokouksen 1700-vuotis-juhlavuotta. Sen esikuvana oli Apostolien kokous, josta kerrotaan

Apostolien tekojen 15. luvussa, jossa todetaan: ”Pyhä Henki ja me olemme nähneet hyväksi, ettei teidän kannettavaksenne pidä panna mitään taakkaa.” Ei tullut vaikeutta muista kansoista Messiaan Jeesuksen seuraajiksi kääntymistä. Siksi ei edellytetä ympärileikkausta ennakkoehtona kristityksi tulemiselle. Silti ei puhuta mitään siitä, että niiden tulisi hylätä juutalainen taustansa, jotka ovat sen keskellä kasvaneet. Kunnioitetaan siis sekä juutalaisia että ei-juutalaisia, koska yksi Herra, yksi usko, yksi kaste ylittää rajat: ei ole juutalaista eikä kreikkalaista. Juutalaisten ja kristittyjen välistä suhdetta onkin sanottu ensimmäiseksi ekumeeniseksi, saman perheen sisällä syntyneeksi skismaksi, joka koski aluksi oikeaoppista käytäntöä suhteessa keskeiseen juutalaisen perinteen tapaan. Lopputulos pyrki pääasian valossa tekemään perinteiden yhteiselon mahdolliseksi.

Nikean kirkolliskokouksen aikoihin v. 325 eron tekeminen juutalaisiin muodostui jo niin vahvasti identiteettikysymykseksi, että haluttiin varmistaa, että pääsiäistä ei vietetä samaan aikaan kuin juutalaista pesah-juhlaa. Vähitellen Rooman valtakunnan valtionkirkossa lainsäädäntöä juutalaisten suhteen sitten kiristettiin. Alettiin ajatella, kuten Richard Harvey viittaa, että ”juutalaisuus ja usko Jeesukseen ovat kaksi toisensa poissulkevaa uskonnollista maailmaa.” Samalla olennainen osa uskon juurista uhkasi irrota alkuperäisestä maaperästä. Vieraantumisen seurauksia niitettiin, kun 1900-luvun alussa valistusrationalismin läpi tulkitun akateemisen teologian valossa pidettiin Nikeassa muotoiltua uskoa Kolminaisuuteen ja oppia Jeesuksesta Kristuksesta Jumalan ainosyntyisenä Poikana, samaa olemusta kuin Isä, merkinä kristinuskon kreikkalaistumisesta, hellenisoitumisesta. Tällöin unohdettiin, että Nikean päätös juuri torjui areiolaisen kristinuskon rationaalistamisen filosofiseksi yksesyajatteluksi, jossa ei olisi tilaa Jumalan Pojan ihmiseksitulolle eikä siten myöskään pelastavassa mielessä ristille ja ylösnousemukselle. Unohdettiin, että uskontunnustus mainitsee juutalaisen Marian ja Jeesuksenkin syntyneen juutalaiseksi.

Dietrich Bonhoeffer totesikin vastoin opettajaansa **Adolf von Harnackia**, että ei ole epäkreikkalaisempaa oppia kuin Jumalan syntyminen ihmiseksi. Viime vuosikymmeninä on osoitettu käsityksen ihmiseksi tulleesta, ristiinnaulitusta ja ylösnousseesta Jumalan Pojasta hahmottuneen varsin nopeasti jo Uuden testamentin sisällä vanhatestamentillisen, eli myös juutalaisen, perinteen uudelleen tulkinnan valossa. ”Ylösnousseen Messiaan löytäminen Israelin

tarinassa”, kuten Richard Harvey totesi oman kokemuksensa kautta. Usko Jeesukseen Jumalan Poikana merkitsee rajoittamattoman ihmisvallan kritiikkiä ja rakkauden käskyn ja sitä kautta ihmisarvon universaaliuden vahvistamista. Profeetta Jesajan kuvaama Herran kärsivä palvelija on tähän liittyvä kuvaus Jumalan armosta ja rakkaudesta Kristuksessa. Apostoli Paavalilla on keskeinen rooli myös uusimmassa juutalais-kristillisten suhteiden teologisen hahmottamisen mallissa. Siinä ei ei-raamatullisesti pyritä syrjäyttämään juutalaisia juuria.

Roomalaiskirje 9–11 juutalais-kristillisten suhteiden uudelleen löydettyinä ohjenuorana

Luterilaisen reformaation keskeisiin raamatunkohtiin on kuulunut Roomalaiskirje 1:16–17. Apostoli Paavali kirjoittaa: ”Minä en häpeä evankeliumia, sillä se on Jumalan voima ja se tuo pelastuksen kaikille, jotka sen uskovat, ensin juutalaisille, sitten myös kreikkalaisille. Siinä Jumalan vanhurskaus ilmestyy uskosta uskoon. Onhan kirjoitettu: ’Uskosta vanhurskas saa elää.’”

Evankeliumin universaalista luonteesta, se julistetaan ”kaikille kansoille” (Matt. 28:19), seuraa, että se koskettaa myös juutalaisia, vaikka Israelilla oli kansojen joukossa erityinen asema. Siitä kertoo Uuden testamentin erottelu ethnos–laos eri termeinä kansa-sanalle. Evankeliumi lähti liikkeelle Israelin kansan keskuudesta, juutalaisesta Jeesuksesta ja hänen juutalaisista apostoleistaan. On silti vain yksi Herra. Uuden testamentin usko on yksijumalaisuutta, koska usko kolmiyhteiseen Jumalaan versoo jo Vanhan testamentin edustamasta uskosta. Sen juuret voidaan nähdä uskossa Jumalan luovaan sanaan Viisautena, Abrahamin uhrissa ja Daavidin kuninkuudessa ja rakkauden laissa, uskossa Jumalan Henkeen elämän ja profetian henkenä, uskossa Jumalan persoonalliseen läsnäoloon kansansa keskellä sekä lupauksiin ja liittoon Jumalan ja kansansa välillä, jonka kautta pelastus ja sanoma siitä valmistettiin isien, profeettojen ja enkelien toimiessa välikappaleina.

Kristillinen teologia on aina ollut Vanhan testamentin lukemista Uudesta testamentista käsin. Olemme kirjan kansaa kuten juutalaiset. Nytemmin olemme havainneet, että voimme myös oppia paljon rabbien vuosituhantisista oivalluksista tämän kirjan äärellä. Dietrich Bonhoeffer kiteytti: kristillinen teologia seisoo ja kaatuu sen mukana, tunnustammeko Vanhan testamentin Jumalan olevan Jeesuksen

Kristuksen isä. Meidät on liitetty kohtalonyhteyteen valitun kansan kanssa. Juutalaisten karkottaminen tai tuho merkitsi Bonhoefferille selän kääntämistä Jumalalle, juutalaisen Jeesuksen itsensä karkottamista maallistuneesta Euroopasta. Kyse ei ollut kuitenkaan vain juutalaisista vaan ylipäättään sen ajatuksen hylkäämisestä, että jokainen meistä on luotu Jumalan kuvaksi – ajatus, jonka juuret ovat juutalais-kristillisessä perinteessä. Bonhoeffer haastoi meitä lukemaan paitsi Vanhaa testamenttia Uudesta käsin myös Uutta testamenttia Vanhasta käsin luoden näin osaltaan pohjaa toisen maailmansodan jälkeen tapahtuneelle käänteelle kristinuskon juutalaisen taustan tunnustamiseen.

Roomalaiskirjeen luvut 9–11 on viime vuosikymmeninä uudelleen löydetty kristillis-juutalaisten suhteiden perustaksi, kuten myös Richard Harvey viittaa. Apostoli Paavali kirjoittaa kirjeen 11. luvussa: ”Ei Jumala ole hylännyt kansaansa, jonka hän edeltä käsin on valinnut... on nykyisenäkin aikana olemassa jäännös, jonka Jumala on armossaan valinnut. Mutta jos valinta kerran perustuu armoon, se ei perustu ihmisen tekoihin – muutenhan armo ei olisi armo. Israel ei... ole saavuttanut sitä, mitä se on tavoitellut; vain valitut ovat sen saaneet. Muut ovat paatuneet.” Kuuluminen valittuun kansaan ei automaattisesti pelasta vaan ainoastaan Jumalan valinta, joka toteutuu myös yksilön kohdalla.

”Heidän lankeemuksensa on avannut pelastuksen muille kansoille, ja näin juutalaiset ovat saaneet aiheen kadehtia niitä. Jos heidän lankeemuksensa on koitunut rikkaudeksi maailmalle ja heidän tappionsa rikkaudeksi kansoille, kuinka paljon enemmän saakaan aikaan heidän täysimääräinen voittonsa!” Juutalaiset ovat apostolin mukaan siis ikään kuin valmistaneeet tietä evankeliumin universaalille leviämiselle. Sitä kautta myös yhteinen juutalais-kristillinen perintö on levinnyt ympäri maailmaa. Apostoli antaa ymmärtää, että vielä on tulossa hopeareunuksen ympäröimän lankeemuksen jälkeen myös ”täysimääräinen voitto”. Syrjään siirtäminen ei ollut lopullista vaan osa tapahtumaketjua, joka avasi maailmalle pääsyn sovintoon. Paavali pyrkii myös pelastamaan kanssajuutalaisiaan, vaikka on kutsu- mukseltaan ”kansojen apostoli”.

Yhteinen juuri kantaa meitä. Emme pakanakristittyinä voi ylvästellä alkuperäisten oksien rinnalla siihen villistä oliivipuusta oksastettuina. Kaikilla ihmisillä on yhtä vähän syytä ylpeillä Jumalan edessä. Valinta on hänen armoaan. Alkuperäiset oksat voidaan paljon luonnonmukai-

semmin oksastaa alkuperäiseen puuhun kuin villilajiketta edustavien puiden oksat. Emme ole heitä korvanneet, kuten ylpeyden ääni on usein kuiskinut. Apostoli vakuuttaa: ”Paatumus, joka on kohdannut osaa Israelin kansasta, kestää siihen asti, kun muista kansoista koottava määrä on tullut täyteen. Sen tapahduttua koko Israel on pelastuva.” ”...valinnan perusteella he ovat Jumalalle rakkaita, isien tähden. Jumala ei peruuta lahjojaan eikä antamaansa kutsua. Te olitte ennen tottelemattomia Jumalaa kohtaan, mutta noiden toisten tottelemattomuuden vuoksi Jumala on nyt armahtanut teidät. Samalla tavoin he ovat nyt olleet tottelemattomia, jotta myös heidät armahdettaisiin, kun te olette saaneet armahduksen.”

Evangeliumi on siis tarkoitettu kaikille, juutalaisille ensin, sitten pakanoilta mutta myös pakanoilta ensin, sitten juutalaisille. Voisi ajatella, että, jälleen Bonhoefferiä mukaillen, missiossa tästä näkökulmasta tarvitaan rukousta, oikein tekemistä ja Jumalan oman ajan odottamista. Kaikessa evankeliumin julistamisessa, kaikessa lähimmäisten kohtaamisessa ja kaikessa lähetystyössä on syytä tutustua toisiin ihmisiin ja keskustella uskosta ja elämästä. Tulee opetella myös kielellisesti toistemme ymmärtämistä ja kertoa, jos ja kun kiinnostusta on, myös toivomme perustasta – käyttämättä minkäänlaista väkivaltaa.

Evankeliumin ytimessä on vapaus ja rakkaus, sovinnon luoma yhteys ja lähimmäisenrakkaus. Siksi kohtaaminen lähtee samalta tasolta, rehellisesti ja omaa identiteettiä piilottelematta mutta kunnioittaen toista, niin ettei tyrkytetä vastoin lupaa. Silloin näet rikotaan suojelevat rajat ja samalla aito yhteys. Kristittyjen suhteessa juutalaisiin antijudaismiin ja antisemitismiin perintö haastaa erityiseen katumukseen ja nöyryyteen. Se ei merkitse kristillisen uskon kieltämistä mutta se merkitsee kantamiemme taakkojen kriittistä purkamista, luottamuksen palauttamista ja kärsivällisyyden vaatimusta, yhteisten juurtemme arvostamista pyhissä kirjoituksissa. Jeesus oli juutalainen ja apostolit olivat juutalaisia. Mitä tämä meille merkitsee?

Paavali puhuu kristillisyydestä ”aitona juutalaisuutena” silloin, kun on suoritettu ”sydämen ympärileikkaus”. Roomalaiskirjeen 2. luvussa lukee: ”Oikea juutalainen on se, joka on juutalainen sisimmässään, ja oikea ympärileikkaus on sydämen ympärileikkaus, jota ei saa aikaan laki, vaan Henki. Tällainen juutalainen saa kiitoksen Jumalalta, ei ihmisiltä.” Tämä ei merkitse sitä, että tarvitsisi hylätä oma perintönsä ja tavat, jos ne kumpuavat luottamuksesta Jumalan lupauksiin ja

halusta toteuttaa hänen tahtonsa. Paavali sanoo oikeastaan saman kuin Jeesus Vuorisaarnassa (Matt. 7) todetessaan, että ”Kaikki, minkä tahdotte ihmisten tekevän teille, tehkää te heille. Tässä on laki ja profeetat” sekä Matteuksen 22. luvussa kysyttäessä lain suurinta käskyä: ”Rakasta Herraa, Jumalaasi, koko sydäimestäsi, koko sielustasi ja mielestäsi. Tämä on käskyistä suurin ja tärkein. Toinen yhtä tärkeä on tämä: Rakasta lähimmäistäsi niin kuin itseäsi. Näiden kahden käskyn varassa ovat laki ja profeetat.” Kysymys on siis oman uskon, Jumala-suhteen ja siihen kytkeytyvän lähimmäissuhteen ottamisesta vakavasti peruslähtökohtana – oli sitten juutalainen tai kristitty.

Taustapeilin avaama näkymä

Pidän Richard Harveyn tavoin tärkeänä kirkon ja kristinuskon juutalaisen alkuperän tiedostamista ja vakavasti ottamista. Messiaanisilla juutalaisilla on tässä ilmeinen tehtävä sormen kohdistajana ja muistuttajana toisistaan eronneiden uskontojen yhteisestä pohjasta – Abrahamin, lisäksi ja Jaakobin Jumalasta, joka on kaiken luonut ja lähetti Poikansa ajan koitettua Pelastajaksemme. Kyse ei ole vain koristeellisesta yksityiskohdasta vaan uskon perusteista. Se, että Jeesus oli juutalainen, on todellakin perustavaa kristologialle, kirkko-opille ja lähetykselle. Kristinuskon typistäminen ikään kuin yleiseksi, ilman historiallisia kosketuskohtia olevaksi sanomaksi tekisi kristinuskosta gnostilaista tietoa, teoretisoisi sen ja muuttaisi sen abstraktiksi filosofiaksi.

Jumalan ihmiseksi tulo kertoo, että kristinuskon on historiallista, koko ihmisen ja luomakunnan sekä sitä kautta yksilöt ja yhteisöt vakavasti ottavaa uskoa. Ajallisesti ainutkertaiselle ja yksilölliselle annetaan korvaamaton arvonsa kuten jokaiselle ihmispersoonalle, yksilölle Jumalan kuvaksi luotuna. Siksi kaiken hyväksi luominen ja lunastus langenneen luomakunnan puhdistajana ja kirkastajana, hyväksi luodun ottaminen takaisin omaksi pahuuden valtojen otteesta, kuuluvat yhteen. Tämä tarkoittaa myös Israelin kansan kanssa solmitun liiton arvon näkemistä.

On hyvä muistaa, että juutalaiskristillisyys tai messiaaninen juutalaisuus ei tyystin kadonnut sen jälkeen, kun varhaisina vuosikatoina tiet vähitellen erosivat. Molemmista perinteistä kiinni pitäviä ei kuitenkaan tullut repeämän liitoskohtaa vaan hyljittyä kudosta. Kristinuskon muodostuttua vallanpitäjien uskonnoksi antiijuutalaiset

asenteet vahvistuivat edelleen. Suvaitsevaisuuttakin ilmeni, mutta se ei merkinnyt tasa-arvoisuutta, ei uskonnonvapautta nykyisen oikeusajattelun merkityksessä eli tasavertaisena oikeutena uskontoon ja omaan kulttuuriin.

Myönteistä Richard Harveyn kertomuksessa kristillisestä lähetystyöstä on esimerkiksi maininta, että brittiläinen organisaatio tarjosi järjestäytyneen tilan, jossa juutalaiset uskovat saattoivat pohtia identiteettiään, muodostaa yhdistyksiä, tuottaa kirjallisuutta, kehittää liturgista elämää ja kysyä, mitä tarkoitti jäädä juutalaiseksi tunnustaessaan Jeesuksen Messiaaksi. Richard Harvey tekee tervehdyttävän johtopäätöksen: ”juutalaislähetysten historiaa ei voida palauttaa joko triumfalistiseen lähetysmenestykseen tai pakottavaan kristilliseen epäonnistumiseen.” Lähetys oli usein juutalaiset kristittyihin sulauttavaa ja korvausajatuksen leimaamaa. Silti pyrkimykset myös edistivät juutalais-kristillisen identiteetin kehittymistä. Kohtaaminen ei tuonut vierasta tulta alttarille vaan vahvisti ymmärrystä omista juurista.

Keskeneräinen sovinnonteko

On totta, että vaikka kirkon ja juutalaisuuden välistä dialogia on käyty paljonkin toisen maailmansodan jälkeen – meilläkin on toiminut luterilaisessa kirkossa kirkko ja juutalaisuus-työryhmä vuodesta 1977 –, kysymys messiaanista juutalaisista on nähdäkseni jäänyt liian vähälle huomiolle. Dialogi on palauttanut siteen, jossa siihen osallistuvat voivat varsin turvallisesti puhua myös teologisista kysymyksistä. Osa on valmis pureutumaan Jeesuksen persoonan merkitykseen juutalaisen taustan ja kristinuskon valossa entistä syvemmin – niin juutalaiset kuin kristityt. Messiaaniset juutalaiset ovat luonteva osa tätä keskustelua.

On myös totta, että niin kristittyjen kuin juutalaisten parissa puhe messiaanista juutalaisista vie edelleen monet epämukavuusalueelle. On syytä tiedostaa, että messiaanisen juutalaisuuden kenttä on moni-ilmeinen ja että ei ole kyse esimerkiksi vain evankelikaalisista juutalaisista, vaan myös varhaisten vuosisatojen juutalais-kristillisyydestä, antijudaismista ja antisemitismin ruokkimisesta, täyden uskonnonvapauden tunnustamisesta ja kristillisestä todistuksesta vapauden ilmapiirissä toisia ihmisiä kunnioittaen. Erityisesti Saksassa, jossa holokaustin ja natsi-Saksan perintö edelleen painaa raskaana, suhde juutalaisiin on hyvin herkkä – tosin kasvavaa

antisemitismiä on jälleen myös Saksassa, kuten tiedämme. Sitäkin tärkeämpää olisi vahvistaa tajua yhteisestä perustasta keskinäisessä kunnioituksessa.

Richard Harvey lausuu tärkeän muistutuksen, jonka mukaan hiljaisuus juutalaislähetystyksestä voi merkitä ei vain toisen kunnioitusta vaan esimerkiksi messiaanisten juutalaisten poissulkemista hiljaisuuden kautta. Olisiko messiaanisen juutalaisuuden paikan löytäminen ja tunnustaminen mahdollisuus vahvistaa niin kristittyjen kuin juutalaisten omaa identiteettiä, tunnustuksen antamista identiteetille, joka pyrkii kunnioittamaan molempien uskontojen itseymmärrystä ja antaa tilaa eri tahojen todistukselle? Monenlaiset ratkaisut ovat mahdollisia, kun säilytetään kunnioituksen henki. Ketään ei voida pakottaa uskomaan, mutta voidaan sallia uskonnonvapauden hengessä käsi kädessä oleminen molempien perinteiden kanssa. Apostolien kokous voisi olla tässä viittomassa suuntaa. Tässä valossa esimerkiksi Mark Kinzerin kirkko-oppi yhden Messiaan kirkosta, jossa juutalaiset muodostavat ympärileikattujen seurakunnan ja muut kansojen kirkon, on mielenkiintoinen ja tutkimisen arvoinen. Kyseessä on yksi tulkinta ykseydestä sovitetussa erilaisuudessa ekumeenisena mallina.

Johtopäätös tästä vaikuttaa olevan, että juutalaisessa kontekstissa tehtävän lähetystyön keskeinen sarka on tänään alueen kristillisten kirkkojen tukemisen ohella työ yhdessä messiaanisten juutalaisten kanssa, niin että käymättömät keskustelut kristittyjen ja juutalaisten, kirkon ja messiaanisten juutalaisten sekä messiaanisten ja muiden juutalaisten kesken voitaisiin käydä. Tavoitteena ei tule olla se, että juutalaiset jättävät oman perinteensä. Suhdetta ei tule nähdä tuhotulvan ja tulipalon vaan elämää uudistavan veden ja rakkauden liekin valossa. Mikäli henkilö näin haluaa, avoin kysymys juutalaisten tulevasta Messiaasta voisi saada vastauksen Jeesus Nasaretilaisen ja siten ihmiseksi tulleen Jumalan Pojan hahmossa. Kuten ei yleensä-kään lähetystyössä, mitään pakkoa ei tule käyttää. Kyse on sisäisestä kaipuusta ja löydetyistä vastauksesta Pyhän Hengen työn myötä, ei ”lihan käsivarren” voimista. Kuten Richard Harvey toteaa: tarvitaan ”kärsivällisyyttä, herkkyyttä, nöyryyttä ja rakkautta”.

Tulevaisuutta peilaten

Entäpä sitten tulevaisuus ajatellen eskatologista täyttymystä ja messiaanisten juutalaisten roolia? Paavalin opetuksia heijastaen Richard Harvey painottaa messiaanisen yhteisön olevan merkinä

hauras. Aarre on meillä saviastioissa ja armo tulee täydeksi heikkouudessa, jottei kukaan voisi ylpeillä. Kyse ei ole silti vain messiaanisten juutalaisten ryhmästä vaan Israelin uudistumisesta kansana. Omalta osaltaan messiaaniset todistavat ja muistuttavat siitä, että Israelilla raamatullisena käsitteenä ja valittuna kansana on edelleen paikkansa Jumalan suunnitelmassa Messias-uskon valossa. Ytimessä on sovinto Kristuksessa, erottavien muurien purkaminen (Ef. 2).

Kyse on yhtä lailla yksilöiden ainutkertaisuuden ja henkilökohtaisen uskon kuin historiallisesti omaisuuskansan vaiheissa kehittyneiden yksilöllisten, identiteettiä luovien uskontraditioiden kunnioittamisesta. Ei ole tarkoitus tehdä persoonasta ei-persoonallista yksikköä ilman omia ulottuvuuksia. Israelin kansan restauraatioon kuuluu kansojen ja koko luomakunnan uudistuminen aikojen lopulla. Messiaaniset juutalaiset ovat itseymmärryksensä mukaan elävä merkki Jumalan tulevista tarkoituksista, Hänen, joka antaa tulevaisuuden ja toivon. Toivon merkkejä kaipaamme!

Piirteitä lopunajan uskonnollisuudesta

Risto A. Ahonen

Ihmiset seuraavat huolestuneina päivittäisiä uutisia kysellen mihin kriisistä toiseen kulkeva maailma päättyy. Huoleen on toki aihetta ja maailma uhkaa jälleen muuttua sotatantereeksi. Kansat varustautuvat ikään kuin viimeiseen taisteluun ennen maailmanloppua. Maailmantalouden rajut heilahtelut ja toisiaan seuraavat luonnonkatastrofit luovat epävakautta. Ihmiset kyselevät ahdistuneina, onko nyt kysymys jostakin suuremmasta käänteestä maailmanhistoriassa - mitä on edessäpäin.

Tutkijat eri puolilla maailmaa pyrkivät pääsemään selville maailman todellisesta tilasta, jotta voitaisiin katkaista maapalloa uhkaava tuhon kierre. Tieteen tehtävä on periaatteessa rannaton, sillä sen luonteeseen kuuluu tiedon hankinnassa ennakkoluulottomuus ja rohkeus mennä uusille alueille. Mutta on kuitenkin olemassa yksi raja, jota mikään tieteenala eikä ihminen pysty ylittämään, näkyvän ja näkymättömän maailman raja, elämän ja kuoleman raja. Ihminen pelkää tämän rajan kohtaamista, koska ihminen kokee sen rajan edessä oman avuttomuutensa ja voimattomuutensa. Ihmisyyteen kuuluu tämän rajan kohtaaminen ja oman rajallisuuden tunnustaminen.

Toisen maailmansodan jälkeen ihmiset olivat syvästi pettyneitä vallanpitäjiin. Kansojen johtajat olivat hylänneet tavalliset ihmiset ja polkeneet ihmisarvon lokaan. Suurvallat vetivät Afrikan siirtomaistaan satojatuhansia miehiä aina Eurooppaan asti sotaan, joka ei millään tavalla koskenut heitä. Ihmisiä voitiin massan osasena siirrellä mielin määrin paikasta toiseen.

Syvä epäluulo leimasi ihmisten suhtautumista instituutioihin, yhteisöihin ja erilaisiin yhteiskunnan valtarakenteisiin. Ihmiset kaipaivat oikeuden tekemistä yksityiselle ihmiselle ja ihmisarvon kunnioittamista. Ei ole lainkaan ihme, että äärimmäistä individualismia edustanut eksistentialismi herätti huomiota ja vetosi ihmisiin. Näissä vallitsevissa olosuhteissa elämän mielekkyyttä korostettiin yksityisen ihmisen kokemuksesta käsin.

Eksistentialismin mukaan ihmisen olemassaolo ei perustu mihinkään jumalalliseen suunnitelmaan tai vaikutukseen. Eksistentialis-

tit korostivat, että tärkeää maailmassa on ihmisen olemassaolo ja vapaus. Erilaiset arvot ja ihanteet olivat pettäneet ihmiset. Eksistentiaalismin on sanottu olevan olla-verbin filosofiaa, jossa tutkitaan olemisen ja olevaisuuden eri muotoja.

Eksistentiaalismi tulkitsee elämää ja maailmaa synkin värein. Esi-merkiksi Martin Heidegger väitti, että ihminen on ikään kuin heitetty maailmaan yksin. Mitään jumalallista suunnitelmaa tai ulkomaailman selitystä ihmisen olemassaololle ei ole. Ihmiselämää leimaa ahdistus ja epätoivo. Elämän mielekkyys ja arvo voidaan löytää olemassaolon olostä ja ihmisen vapaudesta luoda omaa elämää. Nimenomaan kirjailija Jean Paul Sartre korosti, että tämä ihmisen vapaus on lopulta positiivinen asia elämässä ja se kannustaa luomaan elämän mahdollisimman hyväksi.

Toisin kuin eksistentiaalismi kristillinen usko suhtautuu myönteisesti elämää Jumalan lahjana. Elämä on syntynyt ja saanut alkunsa Jumalan tahdosta ja rakkaudesta. Ihmistä ei ole suinkaan hylätty eikä heitetty kolkkaan maailmaan yksin vailla toivoa. Jumala on ilmoittanut itsensä yleisellä tavalla ja erityisellä ilmoituksella Jeesuksessa Kristuksessa. Paavali kuvasi Jumalan vaikutusta Roomalaiskirjeessä.

Tämä Jumalan ilmoitus liittyy nyt siihen rajaan, jota ihminen ei voi ylittää. Sen rajan kohtaamisessa ihmistä ei ole jätetty yksin vaan se raja vetää ihmistä puoleensa ja johtaa Jumalan kaipuuseen. Kristillistä luomiskäsitystä valaisee Paavali Roomalaiskirjeen ensimmäisessä luvussa 1:19: "Sen tähden, että se, mikä Jumalasta voidaan tietää, on ilmeistä heidän keskuudessaan; sillä Jumala on sen heille ilmoittanut."

Edellä olevat viittaukset kertovat siitä, että uskonnollinen etsintä kuuluu ihmisyyteen. Sen torjuminen tai vähättely voi olla kohtalokasta. Uskonnollisessa elämässä ihminen on tekemisissä väkevien elämänvoimien kanssa. Ihminen ei voi niitä hallita eikä alistaa. Uskon todellisuuden vähättely voi johtaa arvaamattomiin lopputuloksiin. Josif Stalinia varoitettiin aikanaan paavin vaikutusvallasta. Stalin esitti pilkallisesti vastakysymyksen: "Kuinka monta divisioonaa paavilla on?". Tämä yksi divisioonaton paavi vaikutti kuitenkin ilmeisesti eniten kommunismin kaatumiseen antamalla tukensa kansanliikkeelle Puolassa.

Jeesus aloitti julkisen toimintansa kuuluttamalla kaikkialla: "Aika on täyttynyt ja Jumalan valtakunta on tullut lähelle. Kääntykää ja uskokaa evankeliumi". Jeesus lähetettiin pelastamaan ihmisiä ja

ilmoittamaan, mitä Jumala tahtoo. Jeesuksen ilmoittama valtakunta on hyvyyden ja rakkauden valtakunta. Sen luonteesta kirjoitetaan Jesajan luvussa 11 jouluaaton tekstissä, missä luonnehditaan Messiaasta: ”Hänen yllään laskeutuu Herran henki, viisauden ja ymmärryksen henki. Hänen ilonsa on totella Herraa, Hän ei tuomitse silmännäöltä, vaan antaa heikoille oikean tuomion ja ajaa vakaasti maan köyhien asiaa. Hän lyö väkivaltaista sanansa sauvoilla ja suunsa huulten henkäyksellä väärintekijää”. Jeesuksen ilmoittama Jumalan valtakunta on rauhan ja rakkauden valtakunta.

Jeesus rauhan miehenä joutui kuitenkin pahuuden voimien vihan kohteeksi. Jumalan luomistyön harmonia oli särkynyt. Synti, kärsimys ja kuolema oli tullut maailmaan. Pahan vaikutus on maailmassa joka puolella havaittavissa, mutta pahan todellisuuden synnystä on Raamatussa vain joitakin viitteitä. Johtuneeko ihmisen vastaanottokyvyn rajoittuneisuudesta, ettei tarkemmin pahan todellisuutta selvitetä. Paavali Roomalaiskirjeen 1. luvussa viittaa siihen, että näkyvän maailman ulkopuolella on tapahtunut kohtalokas lankeemus: ”Emme hän me taistele ihmisiä vastaan, vaan henkivaltoja ja voimia, tämän pimeyden maailman hallitsijoita ja avaruuden pahoja henkiä vastaan”

Bolivialainen piispa Mortimer Arias on muistuttanut siitä, että vaikka Jumalan valtakunta vetää puoleensa pahan todellisuutta niin kuin magneetti rautaa, niin pahuuden voimat eivät voi kuitenkaan tehdä tyhjäksi Jumalan työtä. Ne tuovat monia ongelmia kristittyinä elämiseen ja pyrkivät estämään Jumalan valtakunnan etenemisen. Maailmassa vallitsee taistelu Jumalan valtakunnan ja pahuuden voimien välillä. Jumalan valtakunta etenee maailmassa usein kärsimyksen, heikkouden ja epätäydellisyyden keskellä.

Kristittyjen vainot

Taistelu Jumalan valtakunnan ja pahuuden voimien välillä näkyy konkreettisesti kristittyjen vainoissa, joissa on paljon yhteisiä piirteitä ajasta riippumatta. Vallanpitäjien vaatiessa ehdotonta kuuliaisuutta kristityt ovat tunnustaneet uskonsa pitäytymällä vakaumukseensa: ”Enemmän tulee totella Jumalaa kuin keisaria”. Olivatpa vainot minkälaisia tahansa, ne ovat osoittaneet sen, että kristillistä uskoa ei voida voimatoimin tukahduttaa. Totalitääriäinen valtakoneisto voi väliaikaisesti saada eliminoitua yhteiskunnasta kaiken uskonharjoituksen, mutta ennen pitkää usko nousee maan pinnalle. Kiinan laajat herätykset ovat siitä vaikuttava esimerkki.

Kommunistien astuttua valtaan Kiinassa vuonna 1948 yhteiskunnalliset olosuhteet kiristyivät nopeasti. Kirkko sai vielä muutaman vuoden toimia, mutta kaikki yhteydet ulkomaailmaan kiellettiin ja lähetystyöntekijät karkotettiin. Suomalaisista ainoastaan Päivö Parvainen onnistui piileskelemään kaksi vuotta Kiinassa.

Niin sanottu kulttuurivallankumous vuosina 1966–1969 toi tullessaan massiiviset kristittyjen vainot. Papit, joita ei surmattu, vietiin uudelleenkoulutusleireille sekä pyhät kirjat ja kirkot poltettiin. Kommunistinen uskonto (pyhät miehet, pyhät kirjat ja pyhiinvaelluskohdet) ei sietänyt kilpailevaa uskontoa. Kiinassa julistettiin ylpeästi, että uskonnon aika on lopullisesti ohi.

Kaikkien hämmästykseksi tuhkan keskeltä alkoi vähitellen nousta uusia uskontaimia. Maassa alkoivat selittämättömät herätykset, joiden laajuutta maailma ei ollut aikaisemmin nähnyt. Lännessä tutkijat kiistelivät kristityksi kääntyneiden määrästä. Kiinan kristittyjen määrän arveltiin sijoittuvan 50 ja 90 miljoonan välille.

Jerusalemissa maan ääriin

Kristuksen seuraajien joukko kasvoi ylösnousemuksen jälkeen nopeasti. Apostolien teoissa on seurattu tarkasti, miten alkuseurakunta kasvoi viikko viikolta, miten se menestyi ja oli kaiken kansan suosiossa. Mutta sitten tuli äkkiä käänne (Ap. 8:1). Juutalaisten johtomiehet säikähtivät seurakunnan voimakasta kasvua ja pelkäsivät sen johtavan kaaokseen. Juutalaisten johtajat pelkäsivät roomalaisten väliintuloa ja aloittivat itse kristittyjen vainon. Kaikki Kristuksen seuraajat karkotettiin Jerusalemissa. Tämä seurakunnan hajottaminen koitui kristittyjen hyväksi, sillä roomalaiset tuhosivat Jerusalemin kokonaan ja tappoivat Jerusalemin asukkaat. Samalla tapahtui kristinuskon voimakas leviäminen kaikkialle maailmaan.

Tieto Jeesuksen ylösnousemuksesta kiiri nopeasti ympäri maailman. Kristuksen seuraajat kertoivat siitä mitä olivat nähneet ja kuulleet. Ensimmäisten todistajien joukossa oli yksi suuri ryhmä: diaspora-juutalaiset. ”Jerusalemissa asui hurskaita juutalaisia, joita oli tullut sinne kaiken keskuudesta, mitä taivaan alla on. Kun tämä ääni kuului, paikalle kerääntyi paljon väkeä, ja hämmästyksesi valtasi kaikki, sillä jokainen kuuli puhuttavan omaan kieltään.” (Ap. 2:5–6).

Kristittyjen vainot eivät ole johtaneet toivottuun tulokseen vaan ovat päinvastoin vahvistaneet uskonnon asemaa. Keskellä vihaa ja murhanhimoa Jumalan rakkaus on puhutellut ihmisiä ja vetänyt puo-

leensa. Ennen pitkää vainoja on seurannut vastavaikutus - ihmiset ovat kääntyneet Jumalan puoleen. Laajat herätykset ovat vastaansanomattomalla voimalla karkottaneet vainojen järjestäjät.

Hugenottien karkotus

Ranskan protestanttien (hugenotit) karkotuksella on myös maailmanlaajat vaikutukset. Vuosia kestäneet jännitteet johtivat avoimeen sotaan ja protestanttien karkottamiseen maasta. Keisari Ludvig XIV antoi määräyksen hugenottien karkottamiselle. Sitä seuranneessa verilöylyssä kuoli yli 30 000 ihmistä ja maasta ehti paeta yli 200 000. Protestantit pakenivat sinne, minne ehtivät. Dramaattisen yön tapahtumien myötä 24.–25. elokuuta 1572 kerrottiin kaikkien Ranskasta Geneveen johtavien teiden olleen täynnä pakolaisia. Eniten heitä meni Hollantiin, Englantiin, Saksaan ja Sveitsiin sekä aina Pohjois-Amerikkaa ja Etelä-Afriikkaa myöten. Hugenotit olivat tervetulleita pakolaisia, koska heillä oli hyvä koulutus ja ammattitaito. Englannissa hugenottien sanotaan olleen teollistumisen edistäjien joukossa.

Kristityn elämän luonne

Kristittyjen vainot ja kiistat uskon ympärillä eivät houkuttele ketään uskomaan. Jumalasta vieraantuneelle ihmiselle usko näyttää helposti harmaalta ja elämänkielteiseltä. Tällainen kuva uskosta sisältää kuitenkin pahan väärinkäsityksen. Asettaessaan ehtoja omalle uskomiselleen hän ei kuitenkaan näe sitä valtavaa uskon rikkautta minkä tämä sanoma sisältää. Apostolien teoissa kerrotaan, miten ilosanoma valtasi kokonaisen kaupungin niin, että ilo ja riemu täytti koko kaupungin. Kristus sisältää voiman, joka muuttaa ihmiselämän. Enkelit ilmoittivat suuren ilosanoman, joka oli tarkoitettu kaikille kansoille. Sanomaa kuvataan Uudessa testamentissa jatkuvasti ilosanomaksi.

Uusi sanoma kosketti laajoja ihmisjoukkoja. Helluntain tapahtumien jälkeen Jerusalemiin syntyi Pyhän Hengen vaikutuksesta seurakunta. Päivittäin seurakuntaan liittyi monia uusia jäseniä. Apostolien tekojen mukaan yhtenä päivänä jopa yli 3 000. Seurakunnan elämää kuvataan koskettavasti: ”Joka päivä he uskollisesti kokoontuivat temppeliin, ja kodeissaan he yhdessä mursivat leipää ja aterioivat riemullisin ja vilpittömin mielin. He ylistivät Jumalaa ja olivat koko kansan suosiossa, ja päivä päivältä Herra liitti heidän joukkoonsa niitä, jotka pelastuivat.”

Seurakunnan voimakkaan kasvun ja uskon leviämisen keskellä apostolit joutuivat miettimään, miten kristittyjen yhteys säilyisi ja miten turvataan jatkuvuus. Edellä mainittuihin kysymyksiin liittyy monia teologisia ongelmia, jotka koettelevat seurakunnan uskoa. Paavali muistuttaa siitä, miten pahan todellisuus pyrkii tukahduttamaan uskon. Paavali kuvaa kristityn elämää taisteluksi Efesolaiskirjeen viimeisessä luvussa (Kirje Efesolaisille 6:12): ”Emmehän me taistelee ihmisiä vastaan vaan henkivaltoja ja voimia vastaan, tämän pimeyden maailman hallitsijoita ja avaruuden pahoja henkiä vastaan. Ottakaa siis yllenne Jumalan taisteluvälineet, niin että kykenette pahan päivän tullen tekemään vastarintaa ja selviytymään taistelusta pystyssä pysyen. Seiskää lujina!”. Tässä kaikessa apostolit seisoi-
vat kuin aikakausien kynnyksellä ihmetellen sitä, miten kirjoitukset käyvät toteen ja katsoen tulevaisuuteen, miten evankeliumi leviäisi kaikkien kansojen keskuuteen ja miten Isä meidän -rukousta luettaisiin tuhansilla kielillä.

Sanoma ylösnousemuksesta sai laajat joukot liikkeelle, muiden mukana monet harhaopettajat, jotka pyrkivät hyötymään uuden uskon voimasta ja suosioista. Tiukka juutalainen lakiuskonnollisuus peitti armon ja Jumalan rakkauden. Villi karismaattinen uskonnollisuus puolestaan houkutteli ihmiskeskeiseen uskontoon.

Paavali purki pettymystään siitä, miten helposti galatalaiset olivat luopuneet apostolien opetuksesta. Herätysten arvo mitataan siinä, miten usko juurtuu paikalliseen ympäristöön ja kulttuuriin. Galatalaiskirjeen 3:1–3: ”Te mielettömät galatalaiset, kuka teidät on lumonnut? Asetettiinhan teidän silmiinne eteen aivan avoimesti Jeesus Kristus ristiinnaulittuna! Vastatkaa vain tähän kysymykseen: Saitteko te Hengen tekemällä lain vaatimat teot vai kuulemalla ja uskomalla evankeliumin? Kuinka voitte olla noin mielettömiä! Te aloititte Hengen varassa. Pyrittekö nyt päämäärään omin avuin?”

Kristuksen todistajana maailmassa

Viesti on sittemmin kulkenut läpi vuosisatojen. Evankeliumi on levinnyt kaikkialle maailmaan. Monilla alueilla se on jäänyt pysyvästi vaikuttamaan alueiden ja paikkakuntien elämään. Monissa maissa on ollut välillä herätyksiä ja välillä usko ei ole levinnyt. Esimerkiksi kristillisen lähetyksen menestyskausia on ollut Kiinassa 1600–1800-luvulla. Kristityt ovat joutuneet miettimään, miten Jumala toimii maailmassa ja miten usko pääsee vaikuttamaan ja uudistamaan jotakin kulttuuria.

Vuosisatojen ajan kristillisen uskon sanoma on ollut se, että Jumala toimii sanan ja sakramenttien kautta niin, että Jumala on sitonut sanansa kasteveteen, ehtoollisleipään ja -viiniin. Mutta samalla evankeliumi on pyrkinyt leviämään uusille alueille. Keskeisenä kysymyksenä on ollut se, miten usko siirtyy uusille sukupolville. Kullakin ajalla on ollut omat ongelmansa ja haasteensa, mutta samanlaiset ongelmat ovat nousseet esille ja kristityt ovat joutuneet kyselemään niitä aikojen saatossa. Mitä merkitsee kristinuskon jatkuva kasvu ja entä sen taantuminen?

Kristityn asemaa ja kutsumusta voi tarkastella amerikkalaisen teologin Reinhard Niebuhrin ajattelun valossa. Niebuhr vetosi suuriin joukkoihin sotien välisenä aikana muun muassa radioesitelmillä. Niebuhr on varoittanut kristittyjä vastakohtien kärjistymisestä lopun aikoina. Hyvä tulee entistä pahemmaksi ja paha saa entistä julmempia muotoja. Niebuhr arvosteli terävästi länsimaista sekulaaria ajattelua todellisuuden kaventamisesta. Länsimainen sekulaari ajattelu on ylpeillyt sillä, että se on pyrkinyt objektiiviseen totuuteen, mutta silti sen ajattelu on jyrkässä ristiriidassa ihmisten jokapäiväisen ajattelun kanssa. Pahuuden vaikutusta ja syntiä pidetään vain erehdyksenä tai biologisena puutteena. Kuitenkin esimerkiksi natsien juutalaisvainot perustuivat huolelliseen suunnitteluun ja terävimpien aivojen hyväksikäyttöön.

Pahuus tulee valheen kaikella voimalla ja nyt on jo havaittavissa, että maailman uutisvälityksessä on vaikea erottaa totuutta valheesta. Maailman johtajat valehtelevat. Lopunaikana ihmisen on usein vaikea erottaa hyvä pahasta, koska pahuus tulee hyvän muodossa. Hitler ja monet muut julmat hallitsijat ovat saaneet kannatusta hyvien tekojen muodossa, mutta ihminen helposti tempautuu historiallisten tapahtumien pyörteisiin ja joukkoliikkeet huumaavat ihmiset.

Tässä voisi hyvin kuvitella, että kristityt muodostaisivat yhtenäisen rintaman, jonka takaa hyökättäisiin vihollista vastaan, mutta näin ei kuitenkaan ole. Kristityt ovat keskellä maailmaa - ”He ovat maailmassa, mutta eivät maailmasta.”. Jeesus rukoili ylimmäispapillisessa rukouksessa Getsemanessa, että hän ei pyydä uskovien tempaamista pois maailmasta vaan, että Jumala varjelisi heitä pahasta. Kristityt toimivat Kristuksen todistajina loppuun asti. Kristityn tuki ja turva on pyhän yhteydessä. Kristitty on osallinen samasta elämästä joka lähtee Kolminaisuuden eri persoonien keskinäisestä rakkaudesta ja lähettämisestä. Mutta pimeyden ruhtinas on todella diabolos, hajoit-

taja ja erottaja. Se pyrkii kaikessa nostamaan kristityt toisiaan vastaan. Kristittyjen keskinäiset kiistat tuntuvat joskus viattomilta, mutta ne ovat vaarallisia eksytysten lähteitä. Monenlaiset kiistat ja riidat hajottavat seurakuntia. Esimerkiksi kristillisen uskon leviäminen kätkee sisälle monta salaisuutta. Miten usko siirtyy uusille sukupolville?

Suurten herätysten keskellä on helppoa olla kristitty, mutta entä sitten kun kasvu pysähtyy. Miten tulkitaan taantumaa kristinuskon leviämisessä? Kaikkina aikoina on esiintynyt ihmisiä, jotka ovat vaatineet, että seurakunnan elämän tulee olla vapaata hengen toimintaa ilman mitään byrokraattisia rasitteita. Tällainen ilmaisu sisältää kuitenkin piilossa olevia vaaroja. Vapaan karismaattisuuden ihanne johtaa helposti ihmiskeskeiseen uskonnollisuuteen. Kristillisen kirkon olemassaolo rakennuksineen on tärkeä viesti Jumalan olemassaolosta. Joka tapauksessa kasvun pysähtyminen kristillisen seurakunnan elämässä kuuluu asiaan. Uudessa testamentissa muistutetaan siitä, että toinen on kylväjä ja toinen leikkaaja. Joku voi kymmeniä vuosia pelkästään kylvää sanaa ja tietämättään valmistella suurta herätystä. Martti Rautanenkin odotti 25 vuotta ennen kuin ensimmäiset namibialaiset vihittiin papeiksi.

Kirkon taantuminen on myös työntekijöille ahdistava kokemus. Tätä asiaa on valaissut erinomaisella tavalla Ruotsissa kirjailija Per Olof Enqvist, jonka teos *Matkamies* oli vuonna 2006 vuoden merkitapaus. Historiasta tiedämme, että kasvun pysähtyminen johtaa helposti seurakuntien sisäisiin ongelmiin ja syyllisten etsimiseen siitä, mikä on aiheuttanut taantumuksen. Jo apostolit joutuivat perusteellisesti miettimään, miten uskon olemassaolo turvataan. Jatkuvuuden varmistamiseksi apostolit pitivät huolen siitä, että seurakunnat saivat luotettavat johtajat. Uudessa testamentissa näkyy se, miten pitkälle seurakuntien virkojen perustaminen ja virkarakenne yleensä oli kehittynyt. Timoteuksen kirjeessä on seurakuntien presbyteerien vaatimus seurakuntien johtajien vaatimuksista. Tärkeää on myös huomata, että lähtiessään Aasiasta Paavali kokosi laajalta alueelta kristityt ja antoi ohjeet seurakuntien johtamiseen. Enqvist tarkastelee kirjassaan Ruotsin vahvan helluntailiikkeen historiaa kahden lahjakkaan johtajan Leevi Pethruksen ja Sven Lindtmanin näkökulmasta.

Usko on levinnyt uusille alueille usein suurten herätysten kautta. Herätykset ovat olleet dynaamisen kasvun ja ilon aikaa, jolloin on ollut helpompi uskoa kuin muulloin. Monien mielestä herätyksen aikojen pitäisi olla kirkon normaalitila. Herätysten arvo mitataan kui-

tenkin siinä, miten ne juurtuvat paikalliseen maaperään ja säilyttävät uskon loppuun asti.

Pelko kaavoihin kangistumisesta johti kirkko-sanon ja sen johdannaisten sanojen välttelyyn. Kirkko koettiin maallistuneena ja liian paljon yhteiskunnan kanssa kompromisseja tehneenä. Kova kirkkokriittikki ei kuitenkaan kohdistunut kirkon organisaatioon ja muotoon vaan kirkon oppeihin ja käytäntöihin. Helluntailaisuus on modernin maailman ilmiö ja he ovat taitavia viestinnän ja uusien innovaatioiden käyttäjiä. Helluntailaiset ovat tunnettuja taitavasta markkinoinnista ja hyvästä liikkeenjohdosta. Ns. megaseurakunnat ovat tästä tyypillinen esimerkki. Kirkkoa on vierastettu sen takia, että kirkollistuminen nähdään jonkinlaisena luopumuksena.

Suomen helluntaiherätyksen nimi herättää monia kysymyksiä siitä, mikä paino annetaan sanalle herätys. Ei kai se liene kirkon tunto-merkkinä olemista? Ihmiskeskeinen näkökulma korostuu ja olemassa olevan tilanteen ja ihanteen välillä on iso ristiriita. Ei mikään yhteisö voi aina olla herätyksen tilassa.

Monet helluntailaiset haluavat edelleen nimittää yhteisöä helluntaiherätykseksi eikä kirkoksi. Hyvän esimerkin saa tästä problematiikasta laajasta kirkkohistorian teoksesta. Suuren innostuksen vallassa maailman parhaimmat missiologit halusivat kirjoittaa uudelleen kirkon historian, mutta vuonna 2001 ilmestyneessä kaksiosaisessa teoksessa haluttiin välttää kirkko-sanaa ja puhuttiin vain liikkeestä. Kaksiosaisen kirjan nimessä ei näy kirkko-sanaa, mutta nimenä on History of World Christian Movement. Kuinka kauan Suomessa käytetään virallisessa ekumeenisessa keskustelussa absurdia käsitettä vapaat suunnat? Millä tavalla ne ovat vapaita?

Kirkkojen yksi suurimpia ongelmia on kirkkojen pirstoutuminen. Professori Seppo A. Teinonen väitti 1966 ilmestyneessä kirjassaan ”Nykyajan lahkot”, että kirkkojen määrä maailmassa on yli 6.000. Nykyisin vuonna 2015 julkaistun tilaston mukaan kirkkojen määrä on yli 40.000 ja tämä luku näyttää ajan kuluessa vain nousevan.

Tämä esimerkki on muistutus siitä, että vaikeat teologiset ongelmat johtuvat olosuhteista ja luonnollisista tarpeista, mutta yhtä hyvin ne saattavat olla peräisin uskontojen vieraista aineksista. Kirkkojen pirstoutuminen on monitahoinen ongelma, joka koskettaa hyvin syvältä kunkin kirkon kulttuurista taustaa, sillä pirstoutumisen osasyynä on oman kulttuurin syvempi ymmärtäminen. Hyvän ja pahan sekoittuminen kirkon elämässä näkyy hyvin myös kirkon pirstoutumi-

sessä. Kirkkojen pirstoutuminen näkyy ennen kaikkea Afrikassa, jossa vanhojen kirkkojen rinnalle on syntynyt ns. riippumattomien kirkkojen ryhmä. Näitä kirkkoja kutsutaan Afrikan riippumattomiksi kirkoiksi (African independent church). Niiden jäsenten määräksi on arvioitu yli 50 miljoonaa. Osa näistä kirkoista on synkretistisiä, kristinuskon ja afrikkalaisten uskonnollisuuden sekoituksia. Pääosa näistä kirkoista on vanhoja kirkkoja ja lähellä lähetystyön kautta syntyneitä lähetyskirkkoja. Riippumattomat kirkot muistuttavat siitä, miten vaikeaa on erottaa hyvä pahasta. Riippumattomien kirkkojen olemassaolo sisältää luonteeltaan vanhoina pidettävillä kirkoille suuren haasteen, koska riippumattomat kirkot ovat ekumeenisen yhteistyön ulkopuolella.

Kaiken edellä sanotun pohjalta on pakko tunnustaa, että maailman tulevaisuus näyttää synkältä. Maailma on kriisiytymässä vähän joka elämän alueella. Kaiken keskellä Kristuksen seuraajat on kutsuttu loppuun asti kantamaan ristin lippua. Jeesus sanoi aikanaan lohduttavat sanat seuraajilleen: ”Maailmassa teillä on ahdistus, mutta olkaa turvallisilla mielillä, sillä minä olen voittanut maailman.” Kristittyjen määrää usein aliarvioidaan, mutta heprealaiskirjeen 11 ja 12 lukujen pitkä luettelo sukupolvesta sukupolveen muistuttaa uskovien suuresta joukosta. Sehän on valtava joukko. Kaikissa olosuhteissa sen tähden kristittyjen tulisi taistella yhteyden puolesta. Sillä Jeesuksen uskovat kuuluvat Jumalan kansaan, joka on osallinen Kolminaisuuden eri persoonien elämästä ja lähettämisestä maailmaan Kristuksen todistajina.

Jumalan valtakunnan murtautuminen tähän aikaan ja kaiken loppu

Ihmisellä on kullakin oma tapansa uskoa, mutta yhteistä kaikkien aikojen uskoville ihmisille on se, että usko kääntää ihmisten katseet Jumalaan. Ihmisen katse siirretään omasta itsestä ulospäin Jumalan valtakunnan tulemiseen. Heprealaiskirjeen 11–12 luvut kertovat siitä valtavasta rikkaudesta, joka avaa uskon. Siinä viitataan 4. Mooseksen kirjaan, jossa pilvi ohjasi kansan kulkua erämaavaelluksella.

Pilvi kuvasi Jumalan läsnäoloa kansan keskellä. Yöksi se pysähtyi liiton arkin ylle, mutta aamulla kansan lähtiessä liikkeelle se nousi ylös ja ohjasi kansan kulkua. Samalla tavalla Jumalan kansan edellä kulkee pilvi ohjaten ihmisen kulkua eteenpäin. Tämä pilvi-käsite korostaa sitä, että huolimatta kaikista inhimillisistä eroista ja uskomi-

sen tavoista Jumalan kansaa yhdistää samanlainen uskon kokemus Jumalan rakkaudesta ja armosta, jossa kaikki kääntyy Jumalan ylistykseksi.

Kaiken edellä sanotun pohjalta voidaan kysyä, mikä yhdistää Kristuksen seuraajia ja mikä on Jumalaan uskovan ihmisen ja ateistin uskomisessa syvin ero. Kun ihminen kieltää Jumalan olemassaolon, hän joutuu miettimään elämän peruskysymyksiä ihmisestä käsin. Ateisti uskoo ihmiskeskeisesti. Hänen täytyy eksistentiaalistien tavoin etsiä elämän mielekkyys ja tarkoitus ihmisestä itsestään. Monille ateisteille se elämän tarkoitus on ollut siinä, että ihmisellä on vapaus elää niin kuin haluaa.

Usko Jumalaan eroaa ateistin uskosta siinä, että ihminen irrotetaan omasta itsestään Jumalaan. Siitä seuraa hämmästyttävä havainto. Kun kristityt kokoontuvat yhteen, uskosta puhkeaa itsestään kiitos ja ylistys. Apostolien teoissa näkyy hyvin se, että kun seurakunta kokoontui yhteen murtamaan leipää ja kuulemaan sanaa, se johti välittömästi kiitokseen ja ylistykseen. Kristuksen vapauttama ihminen kääntyy Jumalaan päin.

Verrattaessa uskomisen seurauksia voidaan sanoa, että ateisti kääntyy sisäänpäin ihmiseen, mutta Jumalaan uskova pois ihmisestä katse Jumalaan. Elämän mielekkyyttä etsiessä ateisti joutuu kääntymään itseään kohti ja etsimään vastausta itsestään, mutta Jumalaan uskova vapautuu kaikesta ihmiskeskeisyydestä. Turvautuessaan Jumalaan ihminen kokee syvän vapautuksen. Olivatpa elämän olosuhteet minkälaiset tahansa uskon perusta kestää. Ihmisen vapautuminen itsestä johtaa suureen iloon ja Jumalan ylistykseen. Hebrealaiskirjeen 11–12 luvut kertovat riemullista viestiä siitä, miten eri sukupolvien aikana ihmiset ovat turvautuneet Jumalaan ja riemuiten antaneet kaiken kunnian Jumalalle.

Tämän numeron kirjoittajat

Risto A. Ahone ,
pastori, TT, missiologian dosentti (HY)

Andreas Bergman,
TT, tutkijatohtori (HY)

Johanna Björkman-Kallio,
pastori, asiantuntija, lähetysteologia

Tomi Karttunen,
pastori, TT, johtava asiantuntija, ekumenia ja teologia,
systemaattisen teologian, erityisesti ekumeniikan (ISU)
ja dogmatiikan dosentti (HY)

Kari Kopperi, pastori, TT, piispainkokouksen pääsihteeri emeritus,
ekumeniikan dosentti (HY)

Christian Seppänen, kappalainen, TT

